

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADĒMIJA

PEDAGOĢIJAS FAKULTĀTE

Nepilna laika studijas

Īsā profesionālā studijas programma

„Vidējās izglītības skolotājs”

INESE OZOLA

Runas prasmju pilnveides iespējas

angļu valodas stundās 10.klasē

Diplomdarbs

Darba vadītāja:

doc.

Akadēmiskais amats

Dr.paed.

Grāds

Staņislava Marsone

Vārds, uzvārds

Paraksts

Rīga
2014

Satura rādītājs

Anotācija.....	3
Annotation.....	4
Ievads	5
1. Runas prasmju pilnveides organizācija.....	7
1.1. Runas prasmju būtība.....	7
1.2. Runas prasmju veicināšanas iespējas vecumposma attīstības īpatnību kontekstā.....	18
2. Runas prasmju veicināšana angļu valodas stundās vidusskolā.....	25
2.1. Mācību procesa organizācija un saturs vidusskolā.....	25
2.2. Runas prasmju veicināšanas pedagoģiskie līdzekļi angļu valodas stundās.....	32
Secinājumi	49
Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts	50
Pielikums	52

Anotācija

Pētījuma temats: runas prasmju pilnveides iespējas angļu valodas stundās 10.klasē

Pētījuma mērķis: raksturot skolēnu runas prasmes pilnveides iespējas un to īstenošanu angļu valodas stundās 10.klasē

Pētījuma jautājums: kādi pedagoģiskie līdzekļi izmantojami runas prasmju veicināšanai angļu valodas stundās 10.klasē

Mērķa sasniegšanai izvirzītie uzdevumi:

1. Raksturot runas prasmju būtību, metodes un paņēmienus runas prasmju attīstībai
2. Raksturot skolēnu runas prasmju apguves kritērijus un rādītājus
3. Apkopot un pamatot runas prasmju veicinošos pedagoģiskos paņēmienus angļu valodas stundās

Darbs sastāv no divām daļām: teorētiskā un empīriskā daļa. Pirmajā daļā tiek analizēta runas prasmju būtība, runas prasmju apguve un pilnveide, pilnveides metodes un mācīšanas īpatnības agrā jaunības vecumā. Otrajā nodaļā tiek analizēts mācību procesa organizācija un saturs vidusskolā un analizētas 10. klases skolēnu trīs runas prasmju pilnveides metodes, apkopoti rezultāti un veikta aprakstoša analīze.

Diplomdarbā ir 56 lpp, 2 attēli, 12 diagrammas, 8 tabulas, 2 pielikumi, 26 literatūras avoti

Annotation

The current research analyzes development of speaking skills in English lessons at the 10th form of Kandava K.Milenbahs Secondary school.

The goal of the research work is to describe possibilities to develop speaking skills, according to compulsory European criteria.

The tasks of the research:

1. Describe the essence of speaking, its methods and purposes for developing speaking skills
2. Describe criteria of developing speaking skills
3. Analyze the experience of English-language teacher in developing speaking skills at the 10th form.

The research consists of two parts, which are divided into chapters. The theoretical part analyzes the essence of speaking, speaking improvement and its development, organization of developing speaking skills and personal traits of the age group (adolescence).

The practical part analyzes organization of learning process and three methods how to develop speaking skills. The results are summarized, described and analyzed.

Ievads

Runas prasmes ir vienas no būtiskākajām cilvēka prasmēm. Tās ir veiksmīgas komunikācijas pamatā un veiksmīga komunikācija un saskarsme ir veiksmīgas dzīves pamatā. Cilvēkam ir nepieciešams kontakts ar sev līdzīgajiem un visi cilvēka darbošanās veidi notiek saskarsmes kontekstā. Kā teicis A. de Sent-Ekziperī, kompetenta, labvēlīga saskarsme patiesi ir vienīgā, īstenā dzīves greznība.

Angļu valoda jau krietnu laiku ir starptautiska saziņas valoda, to izmanto un lieto gan tie, kam angļu valoda ir dzimtā valoda, gan tie, kam tā ir otrā vai trešā svešvaloda. Esot Eiropas Savienības sastāvā angļu valodas prasmes skolēniem ir ļoti būtiskas. Skolēni ir mūsu nākotne. Skolēni, kuri šobrīd sēž skolas solā, kļūs par valsts vadītājiem vai biznesmeņiem, ārstiem vai juristiem, vai vienkārši ceļos pa pasauli un, izmantojot savas angļu valodas zināšanas, stāstīs citiem par Latviju. Valodas zināšanas noder kā vienkāršam strādniekam, kurš dodas peļņā uz kādu no ārvalstīm, tā augstākās klases biznesmenim, kuram starptautiski kontakti un sarunas ir ikdienas sastāvdaļa. Mēs dzīvojam tehnoloģiju laikmetā, internets ir katra iedzīvotāja, īpaši skolēna, neatņemama sastāvdaļa.

Valsts mācību standarts paredz, ka mācoties svešvalodu jāapgūst visas piecas valodas prasmes: lasīšana, klausīšanās, rakstīšana, valodas lietojums un runāšana. Lai gan visas prasmes ir svarīgas un savstarpēji saistītas, īpaša uzmanība tika veltīta runas prasmju pilnveides iespējām, jo skolēni nelabprāt komunicē svešvalodā. Viņi ir kautrīgi un baidās, pirmkārt, no publiskas runas kā tādas, otrkārt, no tā, ka viņiem varētu neizdoties. Mērķis bija noskaidrot kādas metodes palīdz skolēniem uzlabot runas prasmes un kā motivēt skolēnus pievērsties runas prasmju pilnveidei.

Angļu valodas runas prasmju pilnveides iespējas vidusskolā noteikti ir aktuāls diplomdarba temats. Vidusskolēni pēc skolas beigšanas meklē darbu, dodas studēt vai brauc peļņā uz ārzemēm. Visos gadījumos labas runas prasmes viņiem tikai palīdz. Ja skolēns māc veiksmīgi komunicēt ne tikai dzimtajā valodā, bet arī svešvalodā, tas paver viņam ceļu uz labāku amatu, studiju vietu vai kvalificētāku darbu ārzemēs.

Pētījuma objekts: mācību process angļu valodas stundās 10.klasē

Pētījuma priekšmets: runas prasmju pilnveides organizācijas iespējas

Pētījuma mērķis: raksturot skolēnu runas prasmes pilnveides iespējas un to īstenošanu angļu valodas stundās 10.klasē

Pētījuma jautājums: kādi pedagogiskie līdzekļi izmantojami runas prasmju veicināšanai angļu valodas stundās 10.klasē

Pētījuma uzdevumi:

4. Raksturot runas prasmju būtību, metodes un paņēmienus runas prasmju attīstībai
5. Raksturot skolēnu runas prasmju apguves kritērijus un rādītājus
6. Apkopot un pamatot runas prasmju veicinošos pedagogiskos paņēmienus angļu valodas stundās

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās – literatūras analīze
2. Empīriskās – novērojumi, datu matemātiska apstrāde un aprakstoša analīze

Pētījuma bāze: Kandavas K.Mīlenbaha vidusskolas 10.klases skolēni

Diplomdarbs sastāv no: ievada, divām nodaļām, secinājumiem, izmantotas literatūras saraksta un 2 pielikumiem.

Pirmajā nodaļā tiek analizēta runas prasmju būtība, runas prasmju apguve un pilnveide, pilnveides metodes un mācīšanas īpatnības agrā jaunības vecumā. Otrajā nodaļā tiek analizēts mācību procesa organizācija un saturs vidusskolā un analizētas 10. klases skolēnu trīs runas prasmju pilnveides metodes, apkopoti rezultāti un veikta aprakstoša analīze.

1. Runas prasmju pilnveides organizācija

1.1. Runas prasmju būtība

Valoda ir radusies un pastāv sabiedrībā, tā ir cilvēces attīstības neatņemama sastāvdaļa. Valoda ir sarežģīta parādība, kas izriet no pašas valodas uzbūves. Valodas iekšējās pazīmes ir atklājamās pētot pašu valodu. Valoda arī saistīta ar objektīvo īstenību, ar visu, kas ir ārpus valodas. Šīs sakarības veido valodas ārējās pazīmes. Raksturojot valodu jāņem vērā kā viena tā otra valodas pazīmju grupa. Sasaistot valodu ar citām parādībām, gūstam dziļāku ieskatu pašas valodas būtībā, kā arī tam kāpēc cilvēcei ir tik liela interese par valodu. Šajā ziņā ir nozīmīgas šādas attiecības: valoda un sabiedrība, valoda un domāšana, valoda un objektīvā īstenība.

Valoda ir ļoti sarežģīta un daudzpusīga parādība. Valoda jeb runas spēja piemīt tikai cilvēkam, tā cilvēku atšķir no dzīvnieka. Valoda tāpat raksturo tautu, nāciju, atšķir vienu tautu no otras. Valodai ir liela sabiedriska nozīme kā sazināšanās līdzeklim, citu cilvēku ietekmēšanas līdzeklim, valoda arī ir kultūras veidošanas, apgūšanas un izplatīšanas līdzeklis. Tāpat valodai ir milzīga loma atsevišķa cilvēka domāšanas procesos. Valoda ir kā sabiedriskas būtnes būtiska pazīme, kas atšķir cilvēku no visas pārējās dzīvās pasaules.

Valodas funkcijas:

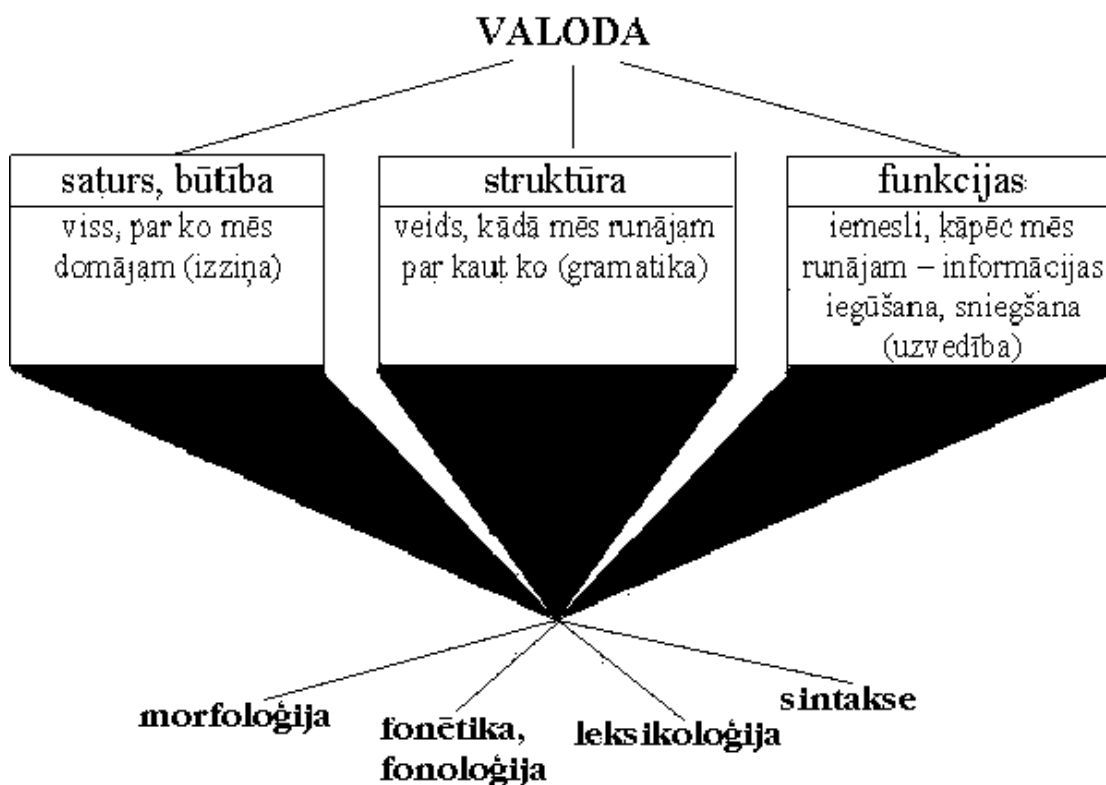
- Izziņas līdzeklis
- Domāšanas līdzeklis
- Sazināšanās līdzeklis
- Ietekmēšanas līdzeklis
- Cilvēka apziņas izpausmes līdzeklis
- Kultūras veidošanas, apgūšanas un izplatīšanas līdzeklis
- Viena no svarīgākajām tautas un nācijas pazīmēm

Vismazākā dabiskās valodas vienība ir skaņa. Visas valodas skaņas kopā veido fonētisko apakšsistēmu. To pēti un apraksta valodniecības nozare - **fonētika**.

Vārdi ir valodas pamatvienības. Noteikta nozīme šajās pamatvienībās izteikta ar veselu skanisko kompleksu. Vārdi kā nosaukumi veido valodas leksikas apakšsistēmu. To pētī un apraksta **leksikoloģija**.

Kā valodas pamatvienība vārds jau ir komplicēta vienība. Vārda sastāvā norobežojamas vārdu daļas - morfēmas: priedēklis, sakne, piedēklis, galotne. Morfēmām ir nozīme, gan ne tik patstāvīga kā vārdam. Tā atklājas tikai vārdā, t.i., saistījumā ar citām morfēmām, un pārveido un variē vārda pamata nozīmi, gan veidojot tā paša vārda gramatiskās formas, gan darinot jaunus vārdus. Vārda morfoloģisko dabu, valodas morfēmu sistēmu un funkcijas aplūko **morfoloģija**.

No vārdiem, no to formām tiek veidoti teikumi. Teikumi jau ir sazināšanās un domu izteikšanas pamatvienības, ko pētī un apraksta **sintakse**. Teikumu pareiza veidošana ir svarīgs priekšnoteikums mērķtiecīgas sazināšanās organizēšanai. Komunikācijā ir svarīgi, lai doma būtu ne vien precīzi un skaidri izteikta, bet lai to tikpat precīzi uztvertu un saprastu. Valodas shematiskais attēlojams skatāms 1.tabulā.

1.attēls

Komunikācija ir informācijas apmaiņas process starp partneriem. Saskarsmē cilvēki apmainās idejām, faktiem, uzskatiem, jūtām, noskaņojumiem. Komunikācijas laikā informācija tiek ne tikai nodota, bet arī radīta, precizēta, attīstīta. Informācijas apmaiņa notiek subjektu attiecību sistēmā, balstoties uz partnera un saskarsmes situācijas uztveri. Komunikācijas procesā partneri cenšas realizēt savus mērķus, vajadzības un intereses, savstarpēji ietekmējot viens otru. Komunikācija ir iespējama, ja partneriem ir vienāda vai līdzīga informācijas kodifikācijas un dekodifikācijas sistēma. Lai darītu savas domas zināmas partnerim, cilvēki tās kodē – ietērpj materiālu zīmju sistēmā: vārdos, rakstu zīmēs. Partneris savukārt veic dekodifikāciju – „izloba” no šīm zīmēm ideālo domu saturu. Komunikācija iedalās **verbālajā** (vārdiskajā) un **neverbālajā** (nevārdiskajā) komunikācijā.

Verbālās komunikācijas zīmju sistēma ir cilvēku valoda, fonētisko zīmju sistēma, kas ietver divus principus: leksisko un sintaktisko. **Runa**, ja partneru vidū pastāv valodas zīmju intersubjektivitāte (zīmes un to nozīmes ir pazīstamas visiem komunikācijas dalībniekiem) ir **visuniversālākais komunikācijas līdzeklis**. Nododot informāciju ar runas palīdzību, vismazāk zūd informācijas jēga. Sarunā informāciju var precizēt, papildināt, pilnveidot. Prasme sarunāties ir prasme sniegt informāciju pašam un iegūt informāciju no partnera, uzmanīgi klausoties un uzdodot jautājumus. (Omārova, 1996, 28)

Runas prasme jeb verbālā komunikācija ir viens no svarīgākajiem cilvēku komunikācijas veidiem. Runas prasme daudzējādā ziņā ir nenovērtēta prasme. Iespējams tas tāpēc, ka prasme runāt mums cilvēkiem ir iedzimta un uzskatām to par pašsaprotamu parādību. Lielāku uzmanību runas prasmēm sākam pievērst tad, kad runa ir par svešvalodu. Tad šī prasme ir svarīga, jo tas viennozīmīgi liecina par svešvalodas apguves līmeni, bet runas prasmēm ir jāpievērš uzmanība gan dzimtajā valodā, gan mācoties svešvalodas.

Skolēniem, mācoties svešvalodu, jāspēj komunicēt ar citiem cilvēkiem, līdz ar to runas prasmju apguve saistīta arī ar citu prasmju pilnveidi. Pirmkārt, skolēniem jāizdomā kaut kas ko pateikt svešvalodā un jājūtas pietiekami pārliecinātiem par sevi, lai mēģinātu savas domas izpaust. Pēc tam skolēniem jāsaliek kopā frāzes un teikumi, balstoties uz gramatiku un vārdu krājumu, lai izteiktu savu viedokli tā, lai citi to spētu saprast. Skolēniem jāprot skaļi paust sakāmo, izmantojot izrunas pareizību un intonāciju, lai rezultātā citi pareizi uztvertu viņu domu. Lai to paveiktu pietiekami ātri un uzturētu sarunas tempu, skolēniem jāprot diezgan brīvi runāt svešvalodā. Skolēniem var būt nepieciešamība paplašināt valodas lietojumu, lai tiktu galā ar jaunām situācijām – tā vietā, lai vilcinātos meklējot vārdu, kuru viņi ir aizmirsuši vai nezin, viņiem jāprot atrast citus veidus, vārdus kā paskaidrot iztrūkstošo vārdu nozīmi.

Savstarpēja mijiedarbība ir kas vairāk par ziņas salikšanu kopā, tā ir arī atbildēšana citiem cilvēkiem. Tas nozīmē izvēlēties valodu, kas atbilst personai ar kuru tiek runāts. Tas nozīmē atbildēt uz dzirdēto, uzturēt sarunu, mudināt citus iesaistīties sarunā, izrādīt interesi, mainīt tematu, prasīt, lai sarunas biedrs atkāro vai paskaidro utt.

Runas prasme ir vistiešākā prasme, kuru izmanto, lai vērtētu cilvēku. Runas prasme ir tā, kas palīdz iegūt vai zaudēt draugus, tā palīdz iegūt amatu vai gluži pretēji neiegūt to. Runas prasme ir kā ierocis, kurš palīdz panākt pilnību sociālajā solidaritātē, sociālajā stāvoklī, profesionālajā pilnveidē un biznesā. Zināšanas un prasmes ir kaut kas ļoti līdzīgs, tajā pašā laikā atšķirīgs.

Ar zināšanām vien nepietiek, vajadzīga arī prasme šīs zināšanas pielietot. Viena no pamatproblēmām mācot otro valodu skolēniem ir panākt, precīzāk, sagatavot skolēnus tam, lai viņi varētu svešvalodu lietot. Kā tiek veikta sagatavošana un cik veiksmīga tā ir, atkarīgs no tā kā skolotājs saprot mērķi. Piemēram, ir skaidrs, lai spētu runāt svešvalodā, nepieciešams zināt noteiktu gramatikas apjomu un vārduņus. Daļa no valodas apguves procesa tā iemesla dēļ ir veltīta šim mērķim.

Runāšanā ir iekļautas arī citas lietas, tāpēc ir svarīgi tās saprast. Piemēram, lai pārbaudītu vai skolēni ir spējīgi runāt, ir nepieciešams panākt, lai viņi kaut ko pasaka. Lai to izdarītu viņiem jābalstās uz zināšanām par gramatiku un valodas krājumu.

Praksē ātri noskaidrojas, ka zināšanas par valodu un prasme tās pielietot nav vien un tas pats. Kā piemēru varam paņemt autovadītāju. Kādas zināšanas viņam vajadzīgas? Pirmkārt, viņam vajadzētu zināt visu par automašīnas kontrolierīcēm, kur tās ir, ko tās dara un kā tās jādarbina. Piem., automašīnas pedāļi jāspiež ar pēdām nevis rokām utt. Taču ar to vien autovadītājam nepietiek, viņam nepieciešama arī prasme lietot automašīnas kontrolierīces, vadot automašīnu pa ceļu, izvairoties no šķēršļiem, turklāt tas jādara noteiktā ātruma amplitūdā, jāvada automašīna līdzeni, vienmērīgi, ievērojot ceļu satiksmes noteikumus, un autovadītājam jāprot vadīt automašīnu pa dažāda veida ceļiem. Ar runāšanu ir līdzīgi. Nepietiek ar zināšanām par to, kā savienot teikumus rindkopā. Tie jāveido un jāpielāgo apstākļiem.

Ja skolēni vēlas runāt brīvi svešvalodā, viņiem jāspēj izrunāt vārdus pareizi, lietot atbilstošus uzsvarus un intonāciju un veidot saistītu runu.

Cilvēki pastāvīgi un nemitīgi komunicē savā starpā. Balstoties uz Gutierrez (Gutierrez-Ang, 2009, 3) teiktā, cilvēks gandrīz 70% no komunikācijā pavadītā laika ir runātājs, tātad izmanto savas runas prasmes. Tā kā cilvēks tik daudz laika pavadā mutiski komunicējot, ir ļoti būtiski pilnveidot runas prasmes.

Pilnveidojot runas prasmes cilvēks kļūst dinamiskāks, zinošāks, iedarbīgāks, efektīvāks un elegantāks komunikācijas pratējs. Mūsdienās menedžeri un cilvēku resursu speciālisti meklē perspektīvus darbiniekus, kuriem ir ne tikai akadēmiskās zināšanas, kuri ir ne tikai strādīgi un patīkami cilvēki, bet arī ir komunikabli kā savā dzimtajā valodā, tā arī kādā no svešvalodām.

Komunikācija vieno cilvēkus. Katru dienu cilvēks komunicē, sākot jau ar pamošanos, beidzot ar likšanos uz auss. Mēs runājam ar draugiem, klausāmies vecāku teiktajā, skolotājos vai radniekos, mēs vērojam citu cilvēku žestus vai sejas izteiksmi un dažreiz pat runājam ar sevi. Tas viss notiek tāpēc, ka mēs esam cilvēki, kuri bez komunikācijas nespēj pastāvēt.

Katru dienu mēs runājam, klausāmies, lasām, domājam, interpretējam neverbālās zīmes. Bez šīm spējām mēs nebūtu cilvēki. Kā teicis Džostings (Joesting, 2003, 5), komunikācija ir veids kādā starppersoniskas saiknes tiek radītas, uzlabotas, saglabātas un iznīcinātas. (*"Communication is the way interpersonal connections are created, enhanced, maintained, and destroyed"*). Cilvēki ļoti dažādi reaģē uz faktu, ka viņiem jāiepazīstas ar kādu vēl nezināmu cilvēku. Dažiem tas padodas ļoti labi un viņi sadraudzējas ātri. Citiem šāda ziņa it nemaz neiet pie sirds, viņi kļūst nervozi un satraukti. Tas tāpēc, ka mēs katrs esam unikāls indivīds ar atšķirīgu personību un vajadzībām, tāpat mums atšķiras starppersonisko prasmju līmenis. Tāpēc, lai veidotu attiecības un kļūtu par veiksmīgām personībām, efektīvas komunikācijas prasme ir ļoti nozīmīga.

Komunicējot bieži vien jāizmanto dažādi runas veidi. Džeremijš Harmers (Harmer, 2013, 343) savā grāmatā angļu valodas mācīšana runā par atšķirībām starp (*transactional*) darījumu slēgšanas funkciju un (*interpersonal*) starppersonisko funkciju.

Pirmās funkcijas galvenais uzdevums ir nodot informāciju un veicināt preču un pakalpojumu apmaiņu, otrās funkcijas uzdevums ir saglabāt un spēcīnāt labas attiecības starp cilvēkiem.

Lai kāds arī būtu iemesls runāšanai, to var raksturot kā mijiedarbīgu vai nemijiedarbīgu. Saruna, kas veidojas, kad cilvēks pērk avīzi avīžu kioskā, ir mijiedarbīga runāšana, savukārt ziņas atstāšana automātiskajā atbildētājā ir nemijiedarbīga. Tāpat varam izveidot atšķirību starp runāšanu, kura ir plānota, kā piemēram, lekcija vai kāzu uzruna, un runāšanu, kura nav plānota, kā piemēram, saruna uz ielas, kad nejauši ar kādu saskrienamies.

Sarunu stratēģijas ir svarīga runas prasmju pilnveides daļa. Lai veidotos veiksmīga mijiedarbība sarunā aci pret aci, svarīgi ievērot viens-un-otrs sarunas principu.

Runātāji turklāt var izmantot vairākus runā iekļaujamus marķierus (vārdus, frāzes, izteicienus), lai mazliet novilcinātu laiku. Piemēram, *ummmm.... Well.... You know... I'd just like to say.....* un citus.

Tāpat sarunu stratēģijā svarīga ir pašas sarunas uzsākšana (*How are you? That's a nice dog! At last some sunshine!*), iejaukšanās (*Sorry to interrupt, but....*), temata maiņa (*Oh, by the way, that reminds me...*) un sarunas beigšana (*It's been nice talking to you... Well, I don't want to keep you from your work...we must get together sometime*).

Lai saruna būtu veiksmīga ir jāprot pārfrāzēt sacīto (*It's kind of...*), jāprot lietot frāzes, kas noder visiem gadījumiem, ja nav zināms kāds vārds (*You know, it's a what-d' you-call-it*) un jāprot lūgt palīdzību (*What's the word for something you play a guitar with?*)

No skolēniem mēs gaidām, lai viņi mācību procesa laikā pilnveidotu savas zināšanas, lai laika gaitā pilnveidotu savas sarunvalodas prasmes. Skolēniem nepietiek ar mācību grāmatas dotajiem dialogiem, viņiem ir jādzird arī īsta, autentiska runa.

Viens no variantiem ir dot skolēniem analizēt autentiskas runas atšifrējumu, pievēršot uzmanību tam kā runātāji uzdod jautājumus, atbild uz tiem utt. Skolēniem var dot uzdevumu dzirdēto autentisko runu pārrakstīt „tīrā” versijā.

Ļoti svarīgi skolēniem dot piemērus, frāzes vai teikumus, un mudināt dotos paraugus iekļaut savā runā. Ja skolēniem jāprezentē kāds materiāls, klausītājiem var izdalīt lapiņas ar aprakstu, kas viņiem prezentācijas laikā jāizdara. Piemēram, (*Without speaking, show that you do not understand what the speaker is saying by looking confused, scratching your head in confusion, etc. However, only do this once*) bez runāšanas parādi, ka nesaproti, ko prezentētājs saka, izrādi apjukumu, neizpratnē pakasi galvu utt. Tomēr dari to tikai vienu reizi.

Vai (*Without speaking show that you do not agree with something the speaker is saying by looking angry, shaking your head, etc. However, only do this once*) bez runāšanas parādi, ka nepiekrīti runātāja sacītajam, izrādot dusmas, kratot galvu noliegumā utt. Tomēr dari to tikai vienu reizi. Šāds uzdevums lieliski mudina pārējos skolēnus iesaistīties un klausīties runātājā.

Panākt to, lai skolēni klasē runātu svešvalodā, dažreiz ir ļoti viegli. Pozitīva klases gaisotne, skolēni, kuri viens ar otru labi saprotas un kuru svešvalodas līmenis ir atbilstošs, ar entuziasmu un prieku iesaistās sarunā, ja viņiem piedāvā saistošu tematu un uzdevumus.

Tajā pašā laikā ir klases vai stundas, kurās skolēni klusē un neiesaistās verbālā komunikācijā. Varbūt klases sastāvs nav īsti pareizi izveidots. Varbūt temats nav saistošs skolēniem. Dažreiz pašu uzdevumu organizācija ir pie vainas. Bet lielākā problēma, ar kuru jāsaprotas, ir dažu skolēnu dabiska nepatika publiski runāt un iesaistīties. Nepatika runāt

daudziem skolēniem ir tāpēc, ka viņi ir kautrīgi un nav iepriekš pozitīvi noskaņoti runāšanai citu priekšā, it īpaši, ja viņiem tiek prasīta kāda personīga informācija vai viedoklis. Bieži arī sliktās svešvalodas zināšanas attur skolēnu runāt klases priekšā, lai neizgāztos klases biedru acīs. Skolotājam šādos gadījumos vajadzētu iesaistīties un izmantot dažādas mācību metodes, dažādus uzdevumus, lai palīdzētu skolēniem pārvarēt runāšanas kūtrumu.

Džeremija Harmers (Harmer, 2013, 344) savā grāmatā par angļu valodas mācīšanu apraksta vairākas metodes, ko skolotājs var pielietot mācību stundā, lai veicinātu skolēnu runas prasmju pilnveidi. Pirmā no tām ir **sagatavošanās**.

Piemēram, ja mācīs vācu valodu dzīvojot Austrijā un gatavojies apmeklēt restorānu, būtu daudz labāk, ja pirms tam apskatītu ēdienkarti un izmēģinātu savā galvā, ko taisies teikt. Pēc tam ieejot restorānā, jau iepriekšsagatavota runa ļaus tev brīvi un bez panikas pasūtīt ēdienu. Tāpat ir ar skolēniem, ja viņiem dod laiku apdomāt ko viņi teiks un kā, rezultāti būs daudz labāki. Tas varētu būt dots laiks apdomāt sakāmo galvā vai arī ļaušana pāros praktizēt dialogu pirms publiskas runāšanas.

Marks Helgesens (Harmer, 2013, 346) uzsver, ka būtiski domāt galvā, tas ir, izmēģināt sarunu prātā. Viņš iesaka desmit uzdevumus, ko skolēni var veikt paši.

Piemēram, kad skolēns atrodas autobusā, viņš var iztēloties, ka atrodas taksometrā un iedomātam taksometra šoferim sniedz norādes svešvalodā par ceļa virzieniem. Tāpat skolēns var praktizēt svešvalodu stāstot sev, kas labs ar viņu šodien ir noticis vai pastāstot iedomātajam tēlam galvā par saviem nākotnes plāniem.

Arī pirms diskusijām, skolotājs var ļaut skolēniem sadalīties grupiņās un apspriest idejas par konkrēto tēmu, lai pēc tam, kad sākas īstā diskusija, skolēniem jau būtu kaut kāds viedoklis, ko paust klasei.

Protams, skolēniem ir jāprot reaģēt uz negaidītiem jautājumiem un uz vietas, bez apdoma sniegt atbildi, bet lai panāktu veiksmīgu runas prasmju pilnveidi, skolēniem, īpaši kautrīgajiem un nelabprāt runāt gribošiem, ir jādod laiks apdomāties.

Otrā ir **atkārtošana**. Visiem ir zināms teiciens, ka atkārtošana ir zināšanu māte. Atkārtošana vienmēr palīdz nostiprināt vārdu vai frāžu krājumu skolēnu atmiņā. Turklāt atkārtošana palīdz skolēniem uzlabot zināšanas, kuras viņi apguvuši iepriekš. Ja skolēni atkārto runāšanas uzdevumu, kuru jau reizi vai pat divas ir runājuši, ar katru reizi viņi gūst ar vien lielāku pārliecību par savu sniegumu. Atkārtošanai ir vēl lielāks efekts, ja skolēniem tiek dota iespēja analizēt jau padarītu darbu. To var veikt klases biedri vai skolotāja, bet ja skolēniem ir iespēja saņemt novērtējumu vai vismaz atsauksmes par nupat paveiktu darbu, otrais un trešais sniegums būs labāks un labāks.

To varētu raksturot šādā formulā: *(plan)***plāno** → *(perform)***izpildi** → *(analyse)***analizē** → *(repeat)***atkārto**.

Ja prasām skolēniem izveidot prezentāciju vai pastāstīt stāstu, atkārtošānai ir ļoti liela nozīme, jo tas skolēniem palīdz sagatavoties, varbūt kaut ko izmainīt utt. Pirms lielās prezentēšanas skolēniem var dot iespēju apmainīties mutiski ar stāstiem, prezentācijas materiāliem, jo tad, kad skolēni to darīs otro reizi un tad jau visu priekšā, sniegums būs daudz pārlicinošāks un veiksmīgāks.

Vislielākais iemesls kāpēc skolēni izvairās runāt un iesaistīties runāšanas aktivitātēs ir tas, ka skolēniem sagādā problēmas runāt lielas grupas priekšā. Tāpēc ir ļoti svarīgi dot iespēju skolēniem grupēties mazās grupās vai pāros, it īpaši praktizējot dialogus vai gatavojoties diskusijai.

Vēl viena lieta, kam jāpievērš uzmanība ir **obligātā dalība**. Nereti klasē ir vairāki skolēni, kuri grupu darbos sēž atgāzušies krēslā un ļauj pārējiem paveikt darbu.

Kā panākt, lai katrs grupas dalībnieks iesaistītos veicamajā darbā? Viens no variantiem ir katrai personai piešķirt numuru. Piemēram, ja klase sadalīt grupās pa četri, katra grupa savus dalībniekus iedala numuros no 1-4, viens ir 1, cits ir 2, cits 3 un cits 4. Skolotājam neviens neatklāj, kurš ir kurš. Aktivitātes beigās skolotāja norāda uz vienu no grupām un nosauc vienu skaitli no 1-4, šis skolēns attiecīgi atbild konkrēto uzdevumu. Ne skolotāja, ne skolēni zina, kurš beigās tiks izsaukts, tādējādi visi skolēni ir motivēti iesaistīties uzdevuma veikšanā.

Tāpat kā citos klases procesos, arī runāšanas aktivitātēs skolotājam jāspēlē noteikta loma. Trijām no tām ir īpaši liela nozīme, lai skolēnos pilnveidotu runas prasmes un skolēni spētu brīvi runāt svešvalodā.

Pirmkārt, skolotājam jābūt labam priekšā teicējam. Skolēni dažreiz apmulst, nevar izdomāt ko teikt tālāk vai kā citādi zaudē brīvo runas plūdumu. Skolotāja var ļaut skolēnam pašam cīnīties ar situāciju un tiešām dažreiz tā ir labākā izeja. Taču ir situācijas, kad skolotājam jāiesaistās, piedāvājot apdomātus variantus kā skolēns varētu turpināt savu runāšanu. Šāds atbalsts skolēnam var palīdzēt tikt galā ar satraukumu, neizjaucot diskusiju un neliekot viņam vilties sevī, jo nav mācējis ko pateikt vai viņam pietrūkušas idejas.

Skolotājam jābūt arī aktīvam līdzdalībniekam. Dažreiz pietiek, ja skolotājs skaidri un ar entuziasmu izklāsta gaidāmo aktivitāti, citreiz skolotājam pašam būtu vēlams iesaistīties kādā lomā spēlē vai diskusijā. Skolotājs ir tas, kas veido klases atmosfēru un palīdz skolēniem atbrīvoties, taču jāņem vērā, ka skolotājs nedrīkst iesaistīties aktivitātē par daudz, nedrīkst dominēt runāšanā un pievērst visu uzmanību sev.

Un trešā lieta par kuru skolotājs nedrīkst aizmirst ir atsauksmes sniedzēja loma. Atsauksmes sniegt skolēna runas laikā, labojot kaut kādas kļūdas, nebūtu ieteicams variants, jo tādējādi skolēns var zaudēt savu vēlmi komunicēt. Tajā pašā laikā, ja skolēns runas laikā ir samulsis, skolotājs var sniegt atsauksmes un iedrošināt skolēnu turpināt savu runu. Jāskatās pēc situācijas un skolotājam jājūt kā strādāt ar konkrēto skolēnu. Pēc verbālas aktivitātes ir svarīgi ļaut skolēnam pašam novērtēt savu sniegumu, kā arī saņemt skolotāja atsauksmi. Organizējot mutisku aktivitāti ir svarīgi skaidri izstāstīt skolēniem kas ir jādara, ja iespējams to vajadzētu nodemonstrēt, iesaistot skolēnu vai skolēnus, lai nevienam nebūtu šaubas par to, kas viņiem ir jādara.

Pastāv dažādas aktivitātes, kuras izmantot stundā, lai pilnveidotu skolēnu svešvalodas prasmes, konkrēti runas prasmes. Viena no tām ir **lomas izspēlēšana**. Skolēni var tēlot kādu ainu no filmas, mācību grāmatas vai atainot pašu sacerētus dialogus. Svarīgākais ir tas, ka skolēniem jāspēlē sava loma pa īstam. Attiecīgi skolotājs šajā aktivitātē ir kā teātra režisors, kurš palīdz iziet cauri scenārijam, pievēršot uzmanību piemērotiem uzsvāriem, intonācijai un ātrumam. Dodot laiku skolēniem praktizēt savas lomas pirms fināla uznāciena, tiek nodrošināts tas, ka process ir gan valodas mācīšanās, gan runas prasmju pilnveide. To visu var papildināt ar dažādiem uzdevumiem, kā piemēram, elpošanas vingrinājumi, žestu valoda utt., kuras palīdz skolēniem atbrīvoties, pasmieties, rezultātā radot pozitīvu gaisotni klasē. Šāda veida stundas noteikti rada pozitīvu pieredzi skolēniem un motivē apgūt svešvalodu.

Komunikācijas spēles ir domātas tam, lai pēc iespējas ātrāk panāktu skolēnu mutisku iesaistīšanos un pilnveidotu viņu runāšanas tempu, plūdumu. Jāpiemin divas no komunikāciju spēļu kategorijām.

Pirmā no tām ir informācijas trūkums. Tas nozīmē, ka vienam skolēnam ir jājautā otram kaut kas, lai atrisinātu mīklu, uzzīmētu zīmējumu, sarindotu lietas pareizā secībā vai atrastu līdzības un atšķirības attēlos.

Otrā spēļu kategorija saucas televīzijas un radio spēles. Spēlē „divdesmit jautājumi” priekšsēdētājs izdomā kādu priekšmetu vai dzīvu būtni un pasaka komandai vai tas ir dzīvnieks, dārzeņi, minerālis vai kas cits. Komandai jāuzmin kas tas ir, uzdodot tikai tādas jautājumus uz kuriem var atbildēt ar jā vai nē. Piemēram, *Can you use it in kitchen?* Vai to var izmantot virtuvē? vai *Is it bigger than a person?* Vai tas ir lielāks par cilvēku? Komanda iegūst punktu, ja uzmin priekšmetu, izmantojot 20 jautājumus vai mazāk.

Spēle „tikai minūte” ir sena britu radio komēdiju cīņa. Katram dalībniekam ir 60 sekundes laika runāt par priekšmetu, kuru viņam iedalījis priekšsēdētājs, bez vilcināšanās, atkārtotības vai novirzīšanās no tēmas. Valodas kļūdas, kā arī novirze no temata ir kļūda un

ja kāds no dalībniekiem to dzird, iejaucas, saņem punktu un pats turpina runāt par konkrēto lietu. Ja dalībnieks iztur 60 sekundes, saņem divus punktus.

Spēle „uzmini vai blefoju” saistīta ar divām komandām. Komandai A tiek iedots vārds, kuru otras komandas biedri nezin. Komanda A atrod vārdnīcā vārda definīciju un paši izdomā vēl divas definīcijas. Pēc tam komanda A lasa savas definīcijas un komanda B mēģina uzmināt, kura ir pareizā.

Vēl tāda spēle kā „akvārijs” palīdz skolēniem attīstīt runas prasmes un padarīt runāšanas procesu jautru un saistošu. Diviem skolēniem jāizvēlas jebkāds temats par ko runāt. Pēc iepriekš norunāta signāla viens no runātājiem bāž roku akvārijā un izvelk vienu no papīriņiem, kurus skolēni tur pirms tam salikuši ar virsū uzrakstītām frāzēm, teikumiem vai jautājumiem. Runātājiem nekavējoties uz papīra uzrakstītais jāiesaista sarunā.

Diskusijas, sākot ar formālām, visas grupas iesaistošām aktivitātēm, beidzot ar neformālām mazu grupu vai partneru sadarbībām.

Mazās grupas var izmantot visa veida diskusijām. Var skolēniem uzdot uzdevumu paredzēt lasāmā gabala saturu vai pēc izlasīšanas runāt par radušajiem iespaidiem un domām. Var vedināt skolēnus apspriest jaunākos televīzijas raidījumus vai ierosināt dažu minūšu diskusiju par mūzikas izvēli kāzās.

Vēl viens veids kā veicināt skolēnu ātru un nepiespiestu svešvalodas runas prasmju pilnveidi ir iekļaut stundā mazas aktivitātes, uz kurām skolēniem nekavējoties jāreaģē. Piemēram, tā varētu būt fotogrāfijas parādīšana vai kāds temata nosaukums un skolēniem ir jānosauc pirmā lieta, kas viņiem ienāk prātā, ieraugot bildi vai izdzirdot vārdu.

Formālas debates, kurās skolēni iepriekš sagatavo par vai pret argumentus par konkrēto tēmu, liek skolēniem domāt un paust viedokli, to pamatojot. Tāpat neplānotas diskusijas ir veiksmīgs runas prasmju pilnveides variants.

Sagatavotas runas ir diez gan populārs runas prasmju pilnveides veids. Skolēns sagatavo prezentāciju par izvēlēto tematu. Šīs noteikti būs rakstiski gatavotas runas, tāpēc svarīgi skolēnus mudināt nelasīt no lapas, bet mēģināt runāt no galvas.

Nākamā svarīgā lieta ir pirmā noklausīšanās, pēc kuras skolēns saņem atsaukumi, lai otrajā reizē ar pārliecību un nepieciešamajiem uzlabojumiem veiksmīgi prezentētu savu darbu. Sākumā būtiski ar skolēniem izrunāt vērtēšanas kritērijus, pēc kuriem viņi paši var novērtēt viens otru. Pārējiem skolēniem, kuri klausās prezentāciju, ir jābūt uzdotam uzdevumam, lai viņi uzmanīgi klausītos. Tā varētu būt atsauksmju sniegšana vai papildus jautājumi runātājam.

Aptaujas ir noderīgas, jo ir iepriekš sagatavotas un nodrošina to, ka gan aptaujas sniedzējs, gan atbildētājs viens otram saka kaut ko. Aptaujas var veidot par visādām tēmām un tās var kalpot par pamatu tālākiem uzdevumiem – diskusijai, rakstiskam darbam vai citiem.

Simulācija un izlikšanās, kad skolēni iztēlojas īstās dzīves situācijas, daudziem skolēniem sagādā patiesu prieku un gandarījumu. Viņi var izspēlēt biznesa tikšanos, interviju, sarunu lidmašīnas kabīnē, veikalā vai kafejnīcā.

Papildus skolotājs var iesaistīt un piešķirt skolēnam konkrētu personas aprakstu un darbības plānu. Piemēram, viens no skolēniem ir motociklists, kurš uzskata, ka motociklu novietošanas ierobežojumi ir nevajadzīgi. Skolēns tad attiecīgi mēģina iejusties šajā lomā un rīkoties un runāt atbilstoši. Šādas simulācijas pilnveido skolēnu runas prasmes un ļauj sagatavoties īpašām dzīves situācijām.

1.2. Runas prasmju veicināšanas iespējas vecumposma attīstības īpatnību kontekstā

Vispārīzglītojošā vidusskolā mācās skolēni no 6 (7) līdz 18 (19) gadu vecumam. Šai laika posmā notiek intensīva fiziskā (somatiskā) un garīgā attīstība. Izmaiņas notiek it kā nemanot, tomēr ar katru nākamo klasi tās ir konstatējamas kā vispārēja parādība. Izmaiņas pēti pedagogijas nozare – attīstības psiholoģija. Tās atziņas palīdz skolotājam labāk iepazīt un izprast savus skolēnus un atrast pareizo psiholoģisko un metodisko pieeju ikdienas darbā. Zinot katras klases skolēnu tipiskās vecuma īpatnības, iespējams arī vieglāk un pareizāk izprast katra skolēna individuālās īpatnības. Pedagoģijā bērnus, pusaudžus un jauniešus sagrupē pēc vispārējās attīstības īpatnībām noteiktās grupās – vecumposmos. **Vecumposmu iedalījums:**

- 1) 0 – 3 gadi - agrā bērnība
- 2) 3 – 6 (7) gadi – pirmskolas posms (vidējā bērnība)
- 3) 6 (7) – 10 (11) – jaunākais skolas posms (vēlā bērnība)
- 4) 10 (11) – 15 (16) – vidējais skolas posms (pusaudži)
- 5) 15 (16) – 18 (19) – vecākais skolas posms (agrā jaunība)
- 6) 18 (19) – 23 (24) – vēlā jaunība

(Zelmenis, 2000, 61)

Vecākā skolas posma (agrās jaunības perioda) jaunieši mācās vidusskolā vai kādā profesionālās izglītības iestādē. Daži jau ir iesaistījušies algotā darbā un turpina mācības vakarskolā. Šai vecumposmā noslēdzas augšana garumā un pakāpeniski iestājas auguma nobriedums. Zēni fiziskajā attīstībā panāk un pat apsteidz meitenes. Attīstītākie jaunieši šai vecumposmā gūst labus panākumus sportā. Pilnveidojas arī psihiskie procesi, dalītā uzmanība, loģiskā atmiņa, abstraktā domāšana, un nostiprinās rakstura īpašības. Jūtu kultūras attīstību sekmē dzīves pieredze, daiļliteratūra un citi estētiskā cikla mācību priekšmeti. Liela ietekme var būt arī prasmīgi vadītām ētiskām pārrunām. Sasniedzot 18 gadu vecumu, jaunieši kļūst par pilntiesīgu savas valsts pilsoni. Vienlaikus viņš uzņemas arī pilnu juridisko atbildību par savu rīcību.

Vidusskolā mācās jaunieši no 15 līdz 18 gadiem, kurus pieskaita agrās jaunības vecumposmam. Tiek uzskatīts, šajā periodā būtiskākais ir „ES” identitātes atrašana vai arī

intensīva tās meklēšana, profesijas izvēles saskaņošana ar pašnovērtējumu un pretenziju līmeni, visu kognitīvo procesu intelektualizēšana.

Jauniešu perioda fiziskās un psiholoģiskās īpašības pētījuši un analizējuši daudzi psihologi un pedagogi: E. Šprangers, Ē. Eriksons, Ļ. Vigotskis, I. Kons, J. A. Students u.c. Viņu darbos atrodamas atziņas par to, kā veidojas jauniešu psihe 16-18 gadu vecumā. Literatūrā sastopams ļoti atšķirīgs iedalījums, kurā ietilpst šie dzīves gadi, un arī pati cilvēka atrašanās šajā posmā nosaukta dažādi – „jaunieši”, „agrīnā jaunība”, „vecākie pusaudži”, arī „pusaudži”, „vecāko klašu skolēni”.

Pauls Jurevičs apskatāmo periodu jauniešu dzīvē raksturo šādi: „Ir populārs uzskats, kas izteicas jaunības laikmeta cildināšanā: tas esot bezbēdības, pacilātu cerību, spilgtu pārdzīvojumu un līdz ar to arī dzīves pilnības un laimes izjūtu visbagātākais periods cilvēka dzīvē. Mazāk populārs ir uzskats, ka jaunība, būdama iezīmēta ar lielu jūtīgumu un spēcīgām dziņām un impulsiem, ir ārkārtīgi kritisks, mokošo meklējumu, īsu, spilgtu prieku un sajūsmu, bet allaž arī tiem sekojošu tikpat spilgtu ciešanu, bieži pat izmisuma pilns laikmets, bagāts ar iekšējiem un ārējiem konfliktiem, ar daudzkārtīgu maldīšanos un vilšanos, jo atkarīgs no trūcīgās pieredzes un bieži ir pakļauts sekošanai šķitumiem, kas vēlāk izrādās maldi. No šī viedokļa smalkjūtīgi cilvēki ir jutuši, ka jaunatne allaž ir dziļu simpātiju, līdzjūtības un morāla atbalsta cienīga”.

N. Kruteckis, aplūkojot fizisko attīstību šajā vecumā, norāda, ka tā ir svarīga vairākos aspektos, pirmkārt, fiziskajiem dotumiem ir nozīme atsevišķu personības īpašību nostiprināšanās procesā, kā arī jauniešu profesionālajā orientācijā, otrkārt, pastiprinās interese par pretējo dzimumu.

Kā uzsver N. Kruteckis, pētot jauniešu vecumu, svarīgi pievērst uzmanību fiziskajam faktoram. Tas ir, šajā vecumā vairs nav vērojama dažādu ķermeņa daļu disproporcija, fiziskie parametri (svars, garums) kļūst stabili.

Sava fiziskā spēka, veselības un pievilcīguma apzināšanās ietekmē tādu īpašību kā pašpārliecinātība, drosmē, optimisms un dzīvesprieks veidošanos jauniešos. Fiziskā veselība, spēks un kustību vingrums, augstas darbaspējas palīdz veidot prasmes un iemaņas, paplašina profesijas izvēles spējas. Un otrādi, apzinoties savu fizisko nespēku, nepilnvērtību, infantilismu izglītojamie kļūst pesimistiski, netic saviem spēkiem, noslēdzas sevī, tiem raksturīga nomāktība un apātija.

Būtiskas izmaiņas notiek arī nervu sistēmā, īpaši smadzeņu darbībā. Un te novērojamas nevis kvantitatīvas, bet kvalitatīvas izmaiņas.

Jauniešu vecumā notiek būtiskas pārmaiņas galvas smadzeņu garozas un augstāko zemgarozas veidojumu darbībā. Jauniešu vecumā palielinās otrās signālsistēmas nozīme. Veidojas harmoniskas garozas un zemgarozas attiecības. Reflektorisko atbildes reakciju spēks atbilst kairinātāja stiprumam, vairs nerodas paradoksālās reakcijas (stipras reakcijas uz vājiem kairinātājiem).

Uzbudinājuma un kavēšanas procesi galvas smadzeņu garozā stabilizējas atbilstoši augstākās neitrālās darbības tipam. Galvas smadzeņu garozā palielinās koncentrēšanās spēja un spēja atšķirt stipri līdzīgus kairinātājus. Tas atvieglo spēju mācīties. Sakarā ar uzbudinājuma procesa pastiprināšanos garozā ātrāk veidojas nosacījuma refleksi, un tie ir stabili. Tāpēc jauniešu vecumā visu var ātrāk iemācīties un apgūt. Attīstās abstraktā domāšana jeb domāšana jēdzienos, kā arī loģiskā atmiņa un loģiskā domāšana. Jauniešiem parasti vairs nemēdz būt pēkšņas garostāvokļa maiņas, uzlabojas valoda, analīzes un spriešanas spēja, pastiprinās uztveres asums. Jaunieši ir īpaši jūtīgi pret netaisnību, tāpēc viņi arī ir sabiedrības progresīvākā daļa, taču pieredzes trūkums un reālās dzīves novērtēšana bieži viņus noved pretrunā ar sabiedrībā pieņemtajām normām.

Jaunietis tiecas vairāk izprast ārējo pasauli un cenšas atrast savu vietu šajā pasaulē, kā arī gūst atbalstu savu uzskatu un pārliecības izveidē. Jaunieši parasti (atkarībā no augstākās neitrālās darbības tipa) cenšas iekļauties sava kolektīva dzīvē un ieņemt tajā noteiktu sabiedrisko stāvokli.

Jaunieši, kuri mācās profesionālajās izglītības iestādēs interese par mācībām un profesionālā interese kļūst pastāvīga un noturīga, jo tie sāk interesēties par tiem mācību priekšmetiem, kuri viņiem nepieciešami izvēlētajā profesijā. Jauniešu vecumā raksturīga pievēršanās nākotnei. Arvien vairāk tiek domāts par savu turpmāko dzīvi, profesijas izvēli. Viņi vairāk domā par dzīves jēgu, cilvēku savstarpējām attiecībām, pienākumiem, laimi.

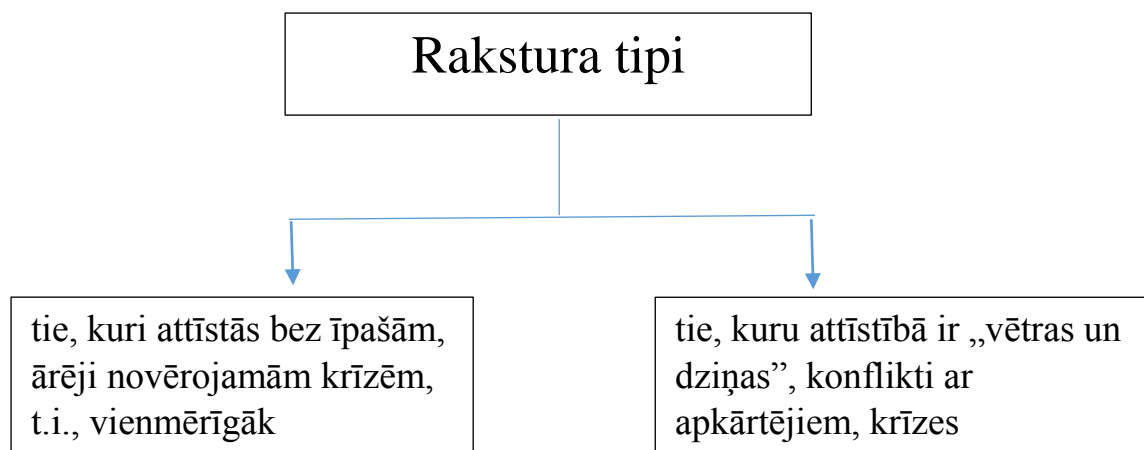
Balstoties uz iegūtajām zināšanām, jaunietis ir spējīgs pieņemt savu viedokli gandrīz pret visām ap viņu esošām parādībām. Sākas vērtību secīga sakārtošana, savas pasaules uzskata veidošana. Turklāt jaunietis cenšas rīkoties pēc savas iekšējās pārliecības un neļauj ārējām autoritātēm sevi daudz ietekmēt. Ja turpretī pieaugušais prot viņam tuvoties kā vecāks un zinošs draugs, tad viņš labprāt ļauj sevi vadīt. Jauniešu pasaules uzskats nav salta, saprātīga zināšanu sistēma, bet pārdzīvota, kaislīgi par savu pieņemta pārliecība, kuru viņš vienmēr gatavs dedzīgi aizstāvēt.

Blakus jauniešiem, kuriem ir plašs interešu loks un attīstīts pasaules uzskats, atrodas nedaudz arī tādu jauniešu, kuru interešu loks ir šaurs, uzvedības motīvi sīkumaini un egoistiski, gaume neattīstīta, vāja interese lasīt un citas estētiskās vajadzības primitīvas.

Spēcīgs kolektīvs vai draudzēšanās ar psihiski attīstītāku tā paša vecuma audzēkni var šādam jauniešiem palīdzēt izkļūt no atpalcības.

E. Eriksons daudz runā par jauniešu vēlmi izveidot vienotu personības veselumu un izvēlēties tai atbilstošu profesiju, ko var apgūt profesionālajās mācību iestādēs. Tomēr, ja izvēle ir kļūdaina, jauniešiem var nepareizi izvēlēties savu vietu dzīvē vai arī var notikt „personības difūzija” (nenoteiktība, kas es esmu).

Psihologi atzīst, ka jauniešu attīstības periodā sakarā ar individualizācijas pastiprināšanos formējas arī noteikti tipi, rakstura akcentualizācija, bet, kopumā vispārinot, tie izdala divus tipus (skat. 2.attēlu).

2. attēls. Rakstura tipi jauniešu attīstības periodā

Pirmais tips ir vairāk konformistisks, viņi pārsvarā balstās uz to, ko teiks citi, arī par viņiem, vairāk balstās uz autoritātēm, tiecas būt līdzīgi citiem, ir mazāk neatkarīgi un patstāvīgi. Viņi vairāk interesējas par tradicionālām vērtībām, mazāk domā patstāvīgi, nav domāšanas mobilitātes, stresa situācijās retāk spēj pieņemt patstāvīgu lēmumu. Ar vecākiem šiem jauniešiem ir labas attiecības, viņi pieņem vecāku morāles vērtējumus – būt kā citiem.

Otrais tips jaunībā ilgi un mokoši meklē savu ceļu. Reizēm tas arī neizdodas – „neatrod sevi” un savu vietu dzīvē adekvāti iekšējām vēlmēm. Šādi jaunieši „slimo” ar mazvērtības kompleksu, viņu morālie vērtējumi ir nestabili. Tāpat viņi nespēj pilnībā atbildēt par savu rīcību, ir impulsīvi, neprognozējami. Attiecības ar citiem viņiem ir haotiskas un virspusējas, viņi nemēdz kādam ilgi pieķerties, neuzskata kaut ko sev par obligātu. Šim tipam raksturīgi ir noliegt vecāku dzīves veidu, bet neko pretī vietā piedāvāt nespēj. Ja jauniešiem iziet

cauri šādām „mocībām”, atrod savu „vietu”, šādi jaunieši ir patstāvīgāki, radošāki un viņiem ir plašāka domāšana, viņi sevi labāk vērtē, ir neatkarīgāki no ģimenes.

Kā atzīmē Ļ. Vigotskis, šajā vecumā notiek pāreja no pirmszinātniskās domāšanas uz zinātnisko cilvēka individuālajā attīstībā. Palielinās to asociatīvo saišu skaits, kuras saista smadzeņu garozas apgabalus. Pastāv uzskats, ka paaugstināta uzbudināmība vecāko klašu skolēniem ir saistīta nevis ar viņu fizioloģiskās attīstības īpatnībām, bet gan ar nepareizu dienas režīmu, nepietiekamu miegu, pārgurumu, smēķēšanu un neracionālu uzturu, tātad, nevis ar anatomiski fizioloģisko faktoru, bet gan ar uzvedību.

Savukārt A. Mudriks uzsver, ja jauniešiem ķermenis ir kārtībā, tad cilvēks reti par to domā, bet tieši fiziskā „ES” apzināšanās un akcentēšana ir tā, kas var palīdzēt risināt daudzas saskarsmes problēmas.

Jēdziens „identitāte” tiek pielietots daudzās jomās (psiholoģija, socioloģija, filozofija) un tāpēc ir grūti definējams. Psiholoģijā identitāte satur kā minimums divus komponentus – individuālais „ES” un sociālais „ES”. Personīgā identitāte jeb individuālais „ES” rodas no konkrētā cilvēka pieredzes un ir paša domas par sevi. Turpretim sabiedriskā identitāte jeb sociālais „ES” ir apkārtējo veidotais tēls par konkrēto cilvēku.

D. Offers daudz ir pētījis jauniešu paštēlu ar speciāli izveidotu aptauju un izdarījuši divus nozīmīgus secinājumus – pirmkārt, lai gan kopumā jauniešiem ir pozitīvs paštēls, tomēr ir daļa jauniešu, kuri bieži jūtas nomākti un viegli sevi uzskata par neinteresantiem.

Otrkārt, ir nozīmīgas atšķirības atbildēs jauniešiem un jauniešiem, un tas norāda spēcīgu negatīvu noskaņojumu meitenēm. Tas varētu nozīmēt, ka meiteņu identitātes atrašana ir problemātiska tieši dzimumpiederības dēļ. Šis secinājums parādās gandrīz visos pētījumos par jauniešu paštēla attīstību (skatīt 1.tabulu).

Paštēls jauniešu vecumā (pēc D. Offera)

Atbilžu biežums %

Psiholoģiskais ES	Zēni 16-18.g.v.	Meitenes 16-18g.v.
Normālos apstākļos jūtos brīvi	90	93
Es baudu dzīvi	90	92
Parasti es sevi kontrolēju	87	92

Es jūtos stiprs un vesels	86	85
Lielākoties es jūtos laimīgs	85	88
Sociālais ES		
Reizēm es jūtos pārāks par citiem un domāju, ka citi varētu no manis mācīties	78	69
Es nedomāju par to, kā mana rīcība ietekmēs citus un uzskatu to par savu priekšrocību	10	7
Man ir radies priekšstats, ka ir ļoti grūti iegūt draugus	15	13

1.tabula

E. Eriksons savos identitātes pētījumos īpaši pievērsies jauniešu vecumposmam, uzsvērdams šo periodu kā īpaši svarīgu identitātes veidošanā. Zinātnieks ir uzbūvējis oriģinālu cilvēka dzīves attīstības shēmu, par pamatu ņemot epigēnētisko principu, tādēļ viņa piedāvāto dzīves ceļa periodizāciju sauc par epigēnēzi.

E. Eriksons izdala astoņus dzīves etapus, kuros katrā ir jāizdara izvēle starp divām alternatīvām, lai atrisinātu attīstības uzdevumus konkrētajā vecumposmā. Pēc E. Eriksona, piektais cilvēka dzīves attīstības posms ir vecumā no 11 līdz 20 gadiem. Šajā posmā jāizdara izvēle starp identitāti un tā saukto sajaukto identitāti. Šajā laikā jauniešiem ir jāapkopo viss pašam par sevi zināmais kā par dēlu/meitu, audzēkni, draugu utt., un jāapvieno tas viss vienā veselumā, jāapjēdz savs „ES”, jāprot to sasaistīt ar pagātņi un projicēt nākotnē. Ja krīze norit veiksmīgi, tad jauniešiem vai jauniešiem ir iegūvis savas identitātes apziņu, bet ja nē, tad rodas sajauktā identitāte, kuru pavada šaubas pašam par sevi, savu vietu grupā un sabiedrībā, neskaidrība par nākotni.

E. Eriksona izveidotā tabula, kurā iekļauti cilvēka dzīves periodi ar tajos notiekošajiem procesiem, shematiski attēlo attīstības stadiju komponentu progresiju laikā. Tas parāda, ka katrs no vitālās personības elementiem ir sistēmiski saistīts ar visiem citiem un ka tie ir atkarīgi no katru citu elementu attīstības un pēctecības, katrs elements jau iepriekš pastāv pirms „sava” kritiskā laika (skat. Pielikumā 2.tabulu).

Katra stadija ir krīze, jo katras jaunas attīstības daļas augšana un funkcionēšana iet kopā ar instinktu enerģijas izmaiņu. Terminu „krīze” E. Eriksons izmanto nevis tādēļ, lai parādītu katastrofas draudus, bet gan izmaiņu momentus, to mirkli, kad paaugstinās ievainojamības un pieaug potences.

Pusaudžu un jauniešu vecums, ko E. Eriksons aplūko kā piekto dzīves periodu, ir īpašs ar to, ka šajā laikā ir jānotiek visu iepriekšējo stadiju elementu integrācijai. Visagrākajā stadijā krīzes sekmīgas norises rezultātā izveidojas uzticēšanās pasaulei un atbilstoši tai jaunieši un pusaudži īpaši meklē cilvēkus un idejas, kurām varētu ticēt. Tas savukārt nozīmē, ka šajā uzticamo lomā esošajiem cilvēkiem vai idejām ir jāpierāda, ka viņi ir pelnījuši uzticību.

Jaunieši profesionālajās izglītības iestādēs vienmēr atrodas tehnoloģisko, ekonomisko un ideoloģisko tendenču priekšplānā, tāpēc vieglāk identitātes krīzi būs pārvarēt tai jaunatnes daļai, kura ir labi pielāgota progresējošam tehnoloģiskajam līmenim. Viņiem ir vieglāk sevi identificēt ar jaunām lomām, kuras prasa kompetenci un kreativitāti, un vieglāk var paredzēt nezināmo ideoloģiskās attīstības perspektīvu. Šīs stadijas rezultāts var būt arī sajauktā identitāte. Daudzu jauniešu nespēja atrast savu vietu dzīvē bāzējas uz iepriekšējām šaubām par savu etnisko vai seksuālo identitāti, vai ar lomu sajaukšanos. Kopumā var teikt, ka jaunos cilvēkus, kuri mācās profesionālajās izglītības iestādēs visvairāk uztrauc nespēja izveidot profesionālo identitāti.

D. Elkoņins par agrīnās jaunības vai vecāko skolas vecumu uzskata laika periodu no 16 līdz 18 gadiem. Likdams centrā katra vecumposmā radušos jaunveidojumus, agrīnās jaunības posmā viņš runā par pasaules uzskatu, profesionālajām interesēm un vērtību orientāciju kā šī perioda jaunveidojumu. D. Elkoņins uzsver, ka galvenā psihiķes sfēra, kura attīstās šajā vecumā, ir kognitīvā. Tādēļ vadošā darbība, mācību profesionālā un izzināšanas darbība, ir virzīta uz nākamās profesijas iepazīšanu.

Ļ. Vigotskis atzīmē, ka personības krīze ir tā, kas nosaka pāreju no viena vecumposma uz otru. Viņa ieteiktajā periodizācijā jauniešu vecums tiek rēķināts no 14 līdz 17 gadiem un noslēdzas ar 17 gadu vecuma krīzi. Periodizāciju un posmu raksturojumu Ļ. Vigotskis cieši saista ar pieņēmumu par tuvāko attīstības zonu. Tās būtība ir, ka tikai tāda apmācība ir efektīva, ja skolotājs palīdz audzēknim risināt uzdevumus, kuru grūtības pakāpe ir augstāka nekā dotajam vecumposmam.

Jauniešu vecums ir cieši saistīts ar pusaudžu vecumu, jo bieži vien mēdz būt tā, ka dažiem pusaudžiem parādās jau jauniešu vecuma īpatnības un – otrādi – dažiem jauniešiem vēl saglabājas pusaudžu vecuma īpatnības. Tāpēc vienmēr ir jāatceras, ka katrā vecumposmā

ir savas īpatnības, ar kurām jārēķinās gan vecākiem, gan skolotājiem, veidojot labas, saskanīgas attiecības ar tiem, kā arī palīdzot viņiem izaugt par pilnvērtīgiem, garīgi un fiziski labi attīstītiem mūsu nākotnes veidotājiem.

Jaunība ir laiks, kad visasāk tiek uztvertas, ievērotas un apzinātas pretrunas sabiedrībā un personīgajā dzīvē. Analizējot agrās jaunības vecumposmu, rodas nepieciešamība pievērst uzmanību problēmu pirmcēloņiem, un tie bieži vien meklējami bērnībā. Nesapratne kontaktējoties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, antisociālā rīcība, suicidālas domas – tās ir problēmas, kuras ir pētītas un aprakstītas gan psiholoģiskajā literatūrā, gan novērotas, strādājot skolā. Teorētiskie dati un prakse ļauj konstatēt, ka izglītojamie bieži vien atrodas pašaisardzības pozīcijās kā pret vienaudžiem, tā pret pieaugušajiem. Šī nostāja atstāj dziļas pēdas ne tikai izglītojamā apziņā, bet arī zemapziņā.

Gan literatūras analīze, gan novērojumi pedagoģiskajā darbā liecina par izglītojamo mainīgo pašizjūtu mācību stundā, kas ietekmē viņu darbības procesu un rezultātu. Uz jauniešiem iedarbojas sadzīves, ekonomiskās, saskarsmes un citas ārējās problēmas, kā arī iekšējās – fiziskā labsajūta, pārdzīvojumi, paradumi, vērtības un daudzi citi.

Lai sekmīgi organizētu un vadītu jauniešu izglītošanas un audzināšanas darbu profesionālajā izglītības sistēmā, skolotājam ir jāiepazīst katrs jauniešs, un jāzina viņa personības īpatnības, tādēļ jāpārzina izglītojamo personības pētīšanas metodes.

2. Runas prasmju veicināšana angļu valodas stundās vidusskolā

2.1. Mācību procesa organizācija un saturs vidusskolā

Mācību process – mērķtiecīgi organizētas mācīšanas un mācīšanās tiešā norise kā pedagoģiskā procesa sastāvdaļa, kurā ciešā skolotāja un skolēna (skolēnu) mijiedarbībā tiek apgūta jauna informācija, papildinot zināšanas, tiek attīstītas jaunas prasmes un iemaņas un tiek nostiprinātas iepriekš apgūtas zināšanas, prasmes un iemaņas. Tas ir izziņas, saskarsmes un personības attīstības process (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2002, 97).

Mācību process ir skolotāja un skolēna savstarpēji saistīta mērķtiecīga pedagoģiska sistēma, kurā skolēni apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas. Apguves procesu lielā mērā izraisa skolēna motivācija, bet tā rezultāts izpaužas zināšanu, prasmju un iemaņu pieaugumā. Tas, savukārt, ietekmē vispārēju personības attīstību, kura ietver domāšanu, uzskatus, emocionālo sfēru, pārliecību, gribu, rīcību, uzvedību u.c. Mācību procesa gala rezultāts izpaužas izglītībā, konkrētāk, izglītības līmenī. Mācību procesu veido savstarpēji saistīti komponenti: skolēns, kas apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas; skolotājs, kas sekmē skolēna mērķtiecīgu izziņas procesu.

Centrālais elements mācību procesā ir skolēns. Viņš tiek iekļauts aktīvā izziņas procesā un virzās uz arvien jaunām atziņām. Šajā procesā skolēns apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, attīsta savas izziņas spējas, tikumiskās un estētiskās vērtības. Mācībās gūtā pieredze tiek nodota no vienas paaudzes nākamajai paaudzei. Līdz ar to mācības kļūst par specifisku sabiedriskās darbības veidu – pieredzes tālāknodošanas līdzekli. Tālāk tiek nodota nevis pati darbība un tajā radušās attiecības, bet to modelis, vispārīgie principi un normas. Tādējādi mācības ir aplūkojamas kā vienota, viengabalaina cilvēku darbības joma. Raugoties no filozofiskā viedokļa, mācības nevar reducēt tikai uz skolotāju un skolēnu. Māca viss un visi, mācās arī visi. Tie visi ir mācību darba sociālie subjekti. No pedagoģiskā viedokļa mācības ir pasaules izziņas īpašs veids, ko speciāli organizē un vada skolotājs. Mācību procesa būtība ir zināšanu, prasmju, iemaņu apguve un izziņas spēju attīstība. Mācības tiek virzītas uz cilvēka un sociālās vides mijiedarbības pilnveidošanu.

Skolā pāiet ikviena cilvēka ievērojama dzīves daļa, un katrs gūst atšķirīgu pieredzi par šo laiku. Viens ir guvis zināšanas, lai vēlāk veidotu stabilu dzīves pamatu. Cits to atceras ar nepatiku, jo šis laiks ir sagādājis tikai problēmas un rūgtumu dvēselē. Bet vēl kāds skolu atceras kā jauku vietu, kur varēja satikt draugus, atpūsties un izklaidēties.

Skolas galvenais uzdevums ir sniegt skolēniem kvalitatīvu izglītību, pastāvīgi un mērķtiecīgi uzlabojot savu darbu. Skola regulāri veic pašvērtēšanu, apzina tālākās attīstības vajadzības, plāno un īsteno uzlabojumus.

No mācību procesa organizācijas ir atkarīga katra skolēna pārdzīvojumi par mācību procesa nozīmi, jo mācību process ir ne tikai noteikto zināšanu un prasmju apguves process, bet arī audzināšanas līdzeklis. Stundā būtiska ir skolēns – skolotājs un skolēns – skolēns sadarbība.

Attīstošā skolā valda uzskats, ka „vairāk nepieciešama mācīšanās, bet mazāk mācīšana” (Bērziņa, 2002, 36). Nevar iedot noteiktu zināšanu “bagāžu”, no kuras smelties visu mūžu. Šajā procesā īstenošanai nepieciešami: saskarsme, sadarbība, atbildība.

Angļu valoda ir kļuvusi par pasaules valodu. To lieto cilvēki, lai komunicētu viens ar otru, lai gan tā bieži vien nav ne pirmās personas, ne otrās personas dzimtā valoda. Daudziem valodas pētniekiem šī situācija noteikti raisa interesi, kā valoda mainās. Harmers savā grāmatā parāda vairākus piemērus, kā valoda tiek izmainīta.

Piemēram, netiek lietota –s galotne trešās personas vārdiem vienkāršajā tagadnē. Vajadzētu būt šādi: *She looks very sad*, bet lieto *She look very sad*.

Tiek jaukti nemaināmie vārdi *who* un *what*. Pirmo lieto, runājot par dzīvām būtnēm, savukārt otro par nedzīvām. Tāpat tie, kam angļu valoda nav dzimtā valoda nelieto noteiktos vai nenoteiktos artikus vietās, kurās tie, kuri no dzimšanas runā angļiski, obligāti tos lieto.

Šie ir tikai daži piemēri kā angļu valoda tiek izkropļota vai gluži pretēji uzlabota. Kas to lai zina. Valoda ir dzīva, tā mainās laika gaitā un tā tam ir jābūt. Jautājums laikam būtu par to, kā mācīt angļu valodu kā svešvalodu. Varbūt arī skolotājiem vajadzētu sekot līdzī pasaules tendencēm. Varbūt skolēniem nav jā māca konkrēta britu angļu valoda, bet gan kas tāds, ko varētu nodēvēt par angļu valodām, to līdzībām un atšķirībām. Lai kā arī būtu, skolēniem klasē ir jāzina par valodas attīstību, lietojumu un izmaiņām.

Pēc valsts vidējās izglītības angļu valodas mācību priekšmeta standarta mācību priekšmeta "Svešvaloda" standarts ir veidots jebkurai svešvalodai un nosaka mācību priekšmeta mērķi, uzdevumus, obligāto saturu un prasības mācību priekšmeta apguvei, beidzot 12.klasi.

Mācību priekšmeta "Svešvaloda" mērķis ir sekmēt radošas personības izaugsmi, veicinot svešvalodu kompetentu lietošanu saziņā, mūžizglītībā un kultūru dialogā mūsdienu sabiedrībā.

Mācību priekšmeta "Svešvaloda" uzdevumi ir radīt izglītojamam iespēju:

- pilnveidot zināšanas par svešvalodas likumsakarībām un lietošanas funkcijām;

- izmantot svešvalodu zināšanas un prasmes sociokultūru kontekstā informācijas ieguvei, atlasei un tālākai nodošanai.

Mācību priekšmeta obligātajā saturā ietilpst komunikatīvā un valodas kompetence, kā arī sociokultūras kompetence.

Komunikatīvā un valodas kompetence:

- valoda – informācijas ieguves un izziņas līdzeklis;
- valoda – informācijas līdzeklis saziņas procesā;
- saziņas kultūra;
- valodas sistēma un normas;
- valodas kultūra un valodas funkcionālie stili.

Sociokultūras kompetence:

- valoda – izziņas un sadarbības līdzeklis;
- valoda – kultūras sastāvdaļa;
- valoda – iekļaušanās un saskarsmes līdzeklis kultūru kontekstā;
- starpkultūru saziņas process un modeļi;
- valodas lietošanas īpatnības daudz kultūru vidē.

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei turpinot pirmās un otrās svešvalodas apguvi vidusskolā, izglītojamo rosina sasniegt valodas komunikatīvo kompetenci un sociokultūras kompetenci atbilstoši noteiktajiem valodas prasmes B2–C1 līmeņiem. Apgūstot trešo svešvalodu no 10.klases, izglītojamo rosina sasniegt valodas prasmes atbilstoši noteiktajam B1 līmenim. Atsevišķi valodas komunikatīvās kompetences un sociokultūras kompetences elementi var būt dažādos valodas prasmes līmeņos.

Komunikatīvā un valodas kompetence:

- saprot un uztver plašu informāciju, dažādus teksta veidus;
- uztver, atlasa, sistematizē un apkopo informāciju dažādiem mērķiem;
- analizē un izvērtē mutvārdu un rakstveida tekstus un to saturu;
- izmanto jaunākās informācijas tehnoloģijas;
- spēj piedalīties dažādu veidu sarunās un diskusijās;
- korekti pauž un argumentē savu viedokli un attieksmi runā un rakstos atbilstoši situācijai;

- secīgi un loģiski prezentē daudzpusīgu informāciju dažādām mērķauditorijām;
- veido radošus un analītiskus tekstus, izmantojot daudzveidīgus informācijas avotus;
- ievēro valodas lietošanas normas runā un rakstos;
- izprot kopīgo un atšķirīgo dzimtās valodas un citu valodu sistēmās un normās;
- pazīst un pareizi lieto frazeoloģiju un valodas funkcionālos stilus, niansējot teikto;
- pilnveido prasmi skaidri un precīzi izteikt savas domas, izkopj izteiksmes daudzveidību;
- izvērtē un rediģē radošo rakstu darbu tekstus atbilstoši valodas normām, kultūrai un valodas funkcionālajiem stiliem.

Sociokultūras kompetence:

- izprot un lieto visas valodas prasmes, stratēģijas un kompetences;
- izmanto mūsdienīgus informācijas līdzekļus dažādu komunikatīvo uzdevumu risināšanai saziņas procesā;
- izmanto svešvalodu citu mācību priekšmetu apgūvē;
- izprot valodu nozīmīgumu daudz kultūru pasaulē;
- izmanto literatūru un mākslu citu kultūru izpratnei un sevis pilnveidošanai;
- veido literārus tekstus;
- izmanto daudzveidīgas teksta interpretācijas iespējas;
- ar izpratni uztver līdzīgo un atšķirīgo dažādās kultūrās;
- izprot un ievēro saziņas un sadarbības principus;
- uzklausa citus, kā arī izsaka savu viedokli, izmantojot piemērotākos valodas līdzekļus;
- ievērojot sadarbības likumus, kopā ar citiem plāno, veic un izvērtē projektus un pētnieciskos darbus;
- izprot valodas lomu un funkcijas mūsdienu sabiedrībā;
- ievēro saziņas normas daudz kultūru sabiedrībā;
- ievērojot komunikācijas prasības, izmanto zināšanas par nacionālajām verbālās un neverbālās uzvedības īpatnībām saziņā, sadarbībā un mācīšanās procesā;
- vērtē savu sadarbības pieredzi un grupas ieguldījumu tajā;
- novērtē daudzvalodu vides nozīmīgumu;
- novērtē kultūru dažādību un radoši izmanto iegūto informāciju savas kultūras bagātināšanai;
- izprot valodu situāciju Latvijā un citās zemēs;

- toleranti uztver Latvijas un citu valstu sociokultūras tradīciju un īpatnību izpausmes valodā.

Valodas prasmes līmeni nosaka šādi kritēriji:

C2 – spēj viegli saprast gandrīz visu dzirdēto vai lasīto. Atsaucot atmiņā izteiktos argumentus un viedokļus, spēj apkopot informāciju no dažādiem mutvārdu vai rakstiskiem avotiem un secīgi to izklāstīt. Spēj izteikties spontāni, raiti un precīzi, ņemot vērā nozīmju nianšes pat komplicētās situācijās;

C1 – spēj saprast dažādas tematikas sarežģītus, garus tekstus un uztvert zemtekstu. Spēj izteikties radoši un spontāni, īpaši nemeklējot vārdus. Spēj atbilstoši un prasmīgi lietot valodu sociālajā, akadēmiskajā un profesionālajā jomā. Spēj izveidot skaidru, labi strukturētu, detalizētu tekstu par sarežģītiem jautājumiem, labi pārzinot tekstveides principus, lietojot atbilstošus saistījuma un saskaņojuma līdzekļus;

B2 – spēj saprast galveno domu sarežģītos tekstos gan par konkrētiem, gan abstraktiem tematiem, arī diskusijās par profesionāliem jautājumiem savā specialitātē. Spēj sarunāties samērā brīvi un spontāni, saziņa ar dzimtās valodas lietotājiem noris bez aizķeršanās. Spēj skaidri un detalizēti izteikties par dažādiem tematiem, pamatot savu viedokli, izklāstot dažādu variantu priekšrocības un trūkumus;

B1 – spēj saprast svarīgāko skaidros izteikumos literārā valodā par zināmiem tematiem tekstos, kas saistīti, piemēram, ar darbu, skolu, brīvo laiku. Spēj gandrīz vienmēr tikt galā situācijās, kādas var rasties, ceļojot pa vietām, kur runā apgūstamajā valodā. Spēj izveidot vienkāršu, saistītu tekstu par tuviem vai personīgi interesējošiem tematiem. Spēj aprakstīt pieredzēto, notikumus, sapņus, cerības un centienus, īsi pamatot un paskaidrot savus uzskatus, plānus;

A2 – spēj saprast atsevišķus teikumus un bieži lietotus izteicienus par aktuāliem sadzīves jautājumiem (piemēram, informāciju par sevi un ģimeni, iepirkšanos, tuvāko apkārtni, darba iespējām). Spēj sazināties situācijās, kurās notiek vienkārša informācijas apmaiņa par zināmiem jautājumiem. Spēj vienkāršos vārdos pastāstīt par sevi, tuvāko apkārtni, izteikt savas vajadzības;

A1 – spēj saprast un lietot vienkāršus izteikumus un elementāras frāzes, lai nodrošinātu konkrētas vajadzības. Prot iepazīstināt ar sevi un citiem, uzdot personiskus jautājumus un atbildēt uz tiem, piemēram, par savu dzīves vietu, pazīstamiem cilvēkiem, par lietām, kas viņam (viņai) pieder. Spēj elementārā līmenī sazināties, ja otrs runā lēnām, skaidri un ir gatavs palīdzēt.

2.2. Runas prasmju veicināšanas pedagoģiskie līdzekļi angļu valodas stundās

Lai veiktu pētījumu par runas prasmju pilnveides iespējām angļu valodas stundās 10.klasē, sākumā vajadzēja izveidot kritērijus pēc kuriem noteikt kāds ir pašreizējais runas prasmju līmenis un vai runas prasmes, izmantojot konkrētas pedagoģiskās metodes, ir uzlabojušās vai nē. Par pamatu tika ņemti 9.klases angļu valodas eksāmena runāšanas daļas vērtēšanas kritēriji. Tos iedala 5 daļās, tātad vērtē piecu runas prasmju līmeni (uzdevuma izpilde, mijiedarbība, precizitāte, valodas plūdums un izruna), par katru daļu var saņemt 4 punktus, tātad kopā runas prasmi var novērtēt 20 punktus.(skat. 3.tabulu; angļu valodas variants pielikumā 3.1.tabula)

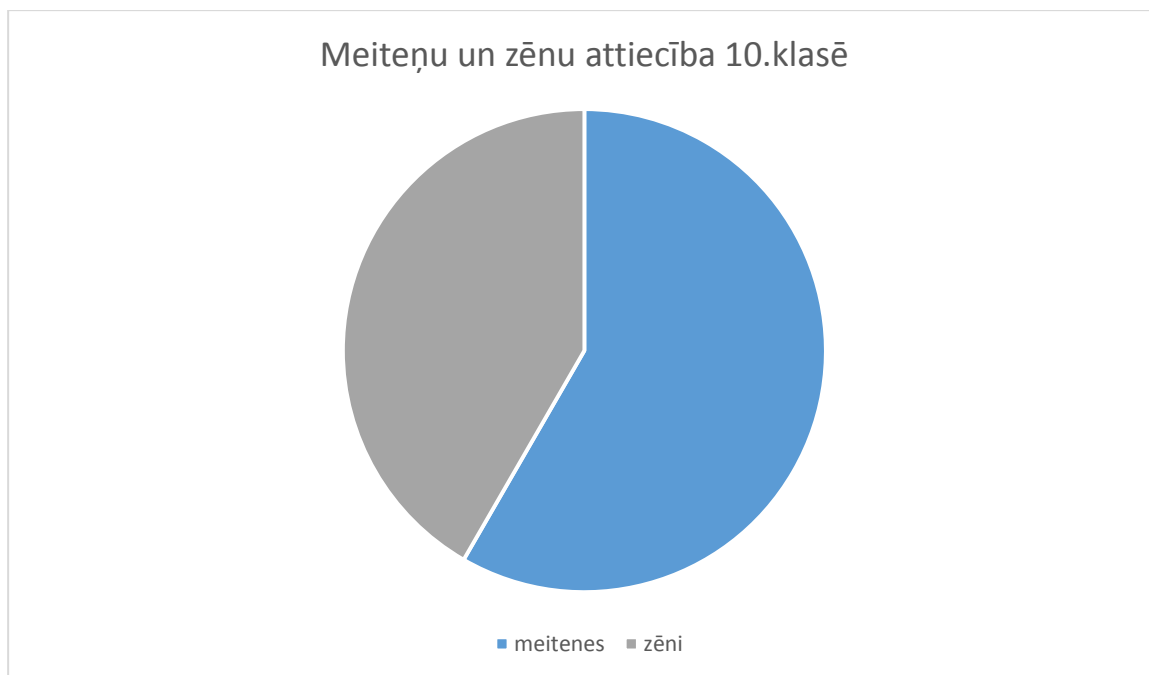
Runas prasmju vērtēšanas kritēriji

P.	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Valodas plūdums	Izruna
4	Uzdevuma mērķis sasniegts un komunikācija noritējusi veiksmīgi	Komunikācijā galvenā doma ir skaidri nodota. Izrāda iniciatīvu un saglabā mijiedarbību	Precīzi tiek lietots plašs ikdienas vārdu krājums, lietoti dažādu struktūru teikumi, ar dažām, nenozīmīgām gramatikas kļūdām	Runa vienmērīga un brīva	Precīzi un blīvi lietoti vairums izrunas aspektu
3	Uzdevuma mērķis ir sasniegts, bet dažas uzdevum prasības nav izpildītas	Galvenās idejas ir pateiktas, trūkst iniciatīvas.	Mērens vārdu krājums. Pietiekami precīzas gramatikas formas.	Lai gan runa brīžiem svārstīga, runātājs spēj turpināt sarunu uz priekšu	Intonācija un izruna diez gan precīza
2	Uzdevuma	Pastāsta	Ierobežots vārdu	Runa	Biežas

	mērķis sasniegts daļēji	galvenās idejas ierobežotā kontekstā, gandrīz nemaz neizrāda iniciatīvu	krājums un gramatikas formas, pietiekams tikai pamatkomunikācijai	fragmentāra, ar apstāšanos, izņemot brīžus, kad lieto īsus ikdienišķus teikumus un iekaltas frāzes	kļūdas dažreiz rada neskaidrību
1	Nezin, ko darīt, lai izpildītu uzdevuma mērķi	Problēmas komunicēt, nav spējīgs izrādīt iniciatīvu	Ļoti ierobežots vārdu krājums, parasti neadekvāta gramatika	Runa lēna, ļoti bieži apstājas un stostās, grūtības turpināt runu uz priekšu	Runa lielā mērā ļoti neskaidra
0	Nav ko vērtēt	Nav ko vērtēt	Nav ko vērtēt	Nav ko vērtēt	Nav ko vērtēt

3. Tabula

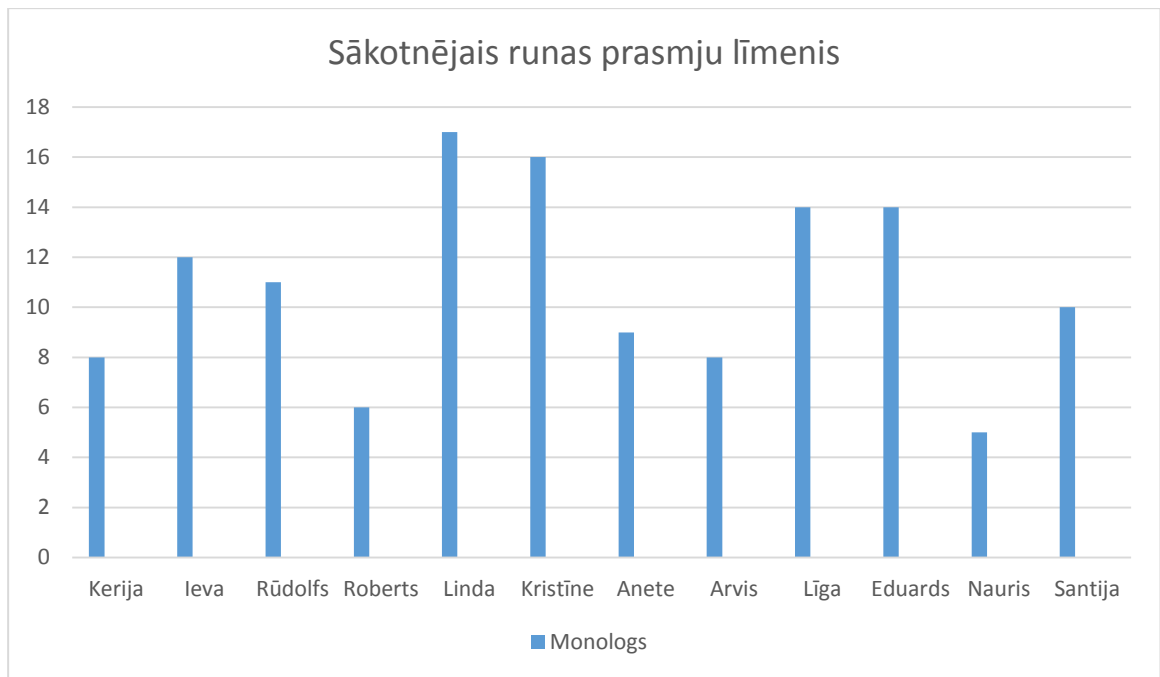
Empīriskajam pētījumam tika izmantotas trīs runas prasmju apguves metodes (monologs, dialogs un prezentācija), kuras tika iekļautas mācību procesā. Pētījuma objekts bija 10.klases skolēni, kuri visi pabeidzot 9.klasi kārojuši angļu valodas eksāmenu, līdz ar to tupina pilnveidot angļu valodas zināšanas, lai 12.klasē no jauna pārbaudītu savu svešvalodas prasmju līmeni valsts mērogā. Klasē mācās 24 skolēni, bet pateicoties tam, ka šī ir mazpilsētas skola, skolēni dažās stundās tiek sadalīti divās grupās un angļu valoda ir viens no šādiem priekšmetiem. Attiecīgi pētījumā piedalījās divpadsmit 10.klases skolēni, septiņas meitenes un pieci zēni. Meiteņu un zēnu attiecību klasē skatīt 1.diagrammā.

1.diagramma

Lai sāktu pētījumu vajadzēja noskaidrot skolēnu pašreizējo runas prasmju līmeni, balstoties uz attiecīgajiem, 3.tabulā minētajiem kritērijiem. Tas tika izdarīts. Tika novērtēts katra skolēna runas prasmju līmenis. Lai novērtētu monologa runas prasmju līmeni, skolēniem bija uzdevums iepazīstināt ar sevi, pastāstīt dažus faktus, minēt intereses, aizraušanās vai hobijus un pieminēt kādu aizraujošus piedzīvojumu no savas dzīves. Skolēniem tika dots laiks apdomāties dažas minūtes un pēc tam klases priekšā katrs no skolēniem nāca un stāstīja par sevi. Šis uzdevums veiksmīgi iekļāvās pirmajās septembra stundās, jo ne visi skolēni iepriekš bija pazīstami, bija daži jaunatnācēji no citām skolām kā arī skolas biedri no iepriekšējā gada paralēlās klases. Rezultātus punktus skatīt 4.tabulā, bet kopsavilkumu 2.diagrammā.

Pēc iegūtajiem rezultātiem tika secināts, ka skolēniem ir diezgan atšķirīgs runas prasmju līmenis. Ja vērtējums būtu jāizsaka 10 baļļu sistēmā, tad nepietiekams vērtējums nebija nevienam skolēnam, pietiekams diviem skolēniem, optimāls deviņiem skolēniem un augsts vienam skolēnam.

2.diagramma

Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	2	1	1	2	2
Ieva	3	2	3	2	3
Rūdolfs	3	2	3	2	2
Roberts	2	1	1	1	1
Linda	4	3	3	3	4
Kristīne	4	3	3	3	3
Anete	2	1	2	1	3
Arvis	2	1	2	1	2
Līga	3	2	3	3	3
Eduards	3	3	3	3	2
Nauris	1	1	1	1	1
Santija	2	2	2	2	2

4.tabula

Pēc runas prasmju līmeņa noteikšanas skolēniem balstoties uz monologu, tika novērtēts skolēnu runas prasmju līmenis par pamatu ņemot dialogu. Izmantoti tie paši līmeņa

noteikšanas kritēriji. Skolēniem tika dots 9.klases runāšanas daļas viens no variantiem un pāros jāveido dialogs.

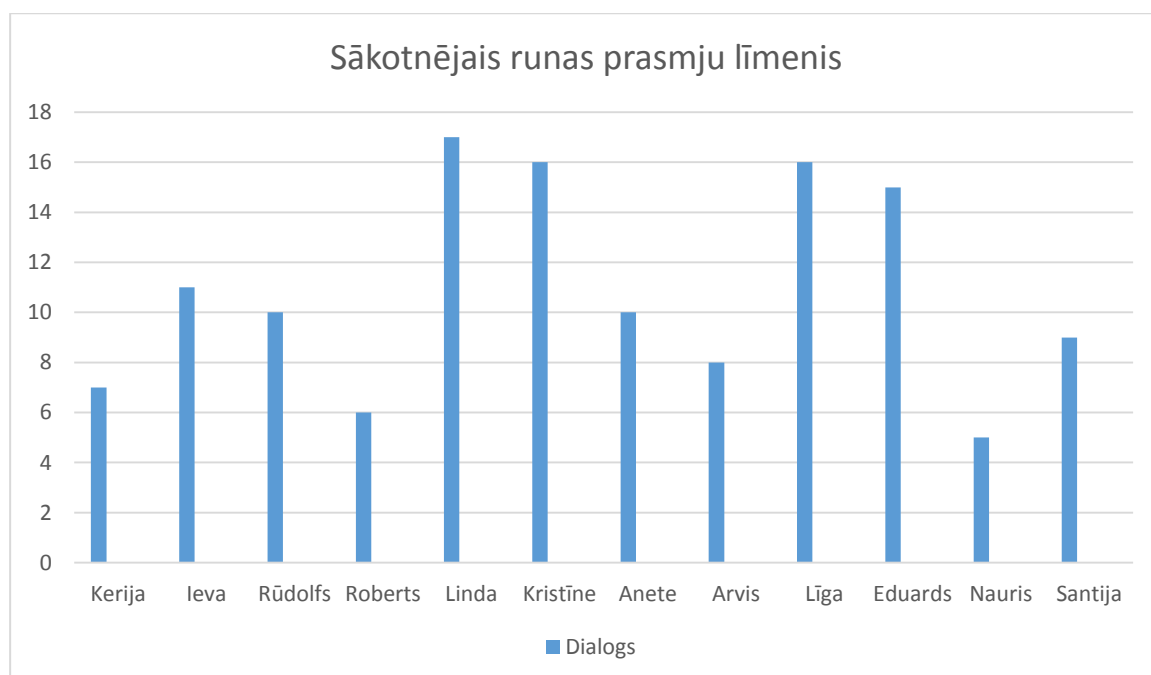
Piemēri:

Svētdien pie tevis ierodas tavs draugs no Anglijas. Runā ar savu partneri par to, ko jūs varētu kopā darīt. Apspriediet sekojošas lietas un nonāciet pie gala secinājumiem, ko īsti iesāksiet:

- Doties uz kino un noskatīties filmu
- Iet uz boulingu
- Skatīties pa televizoru basketbola spēli
- Ar riteņiem pabraukāt pa pilsētu
- Palikt mājās un kopīgi pagatavot ko ēdamu

Tava klase ir vinnējusi braucienu uz Stokholmu. Tu un tavs draugs apspriežat gaidāmo braucienu. Runājiet par:

- Kā sagatavoties braucienam
- Kā tur nokļūt
- Ko ņemt līdz
- Ko vilkt mugurā
- Ko tur darīt

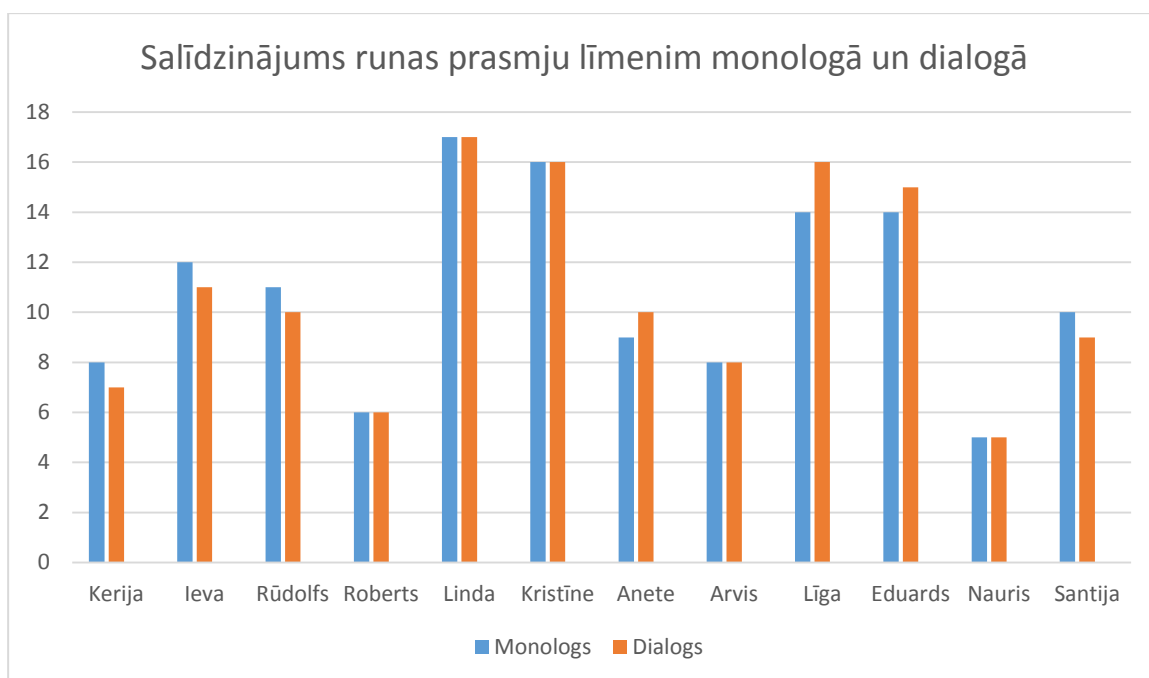
3.diagramma

Skolēniem tika dots laiks mazliet apdomāt kā viņi veidos dialogu un pēc tam pa pāriem viņi nāca un prezentēja savu sarunu. Iegūtie rezultāti skatāmi 5.tabulā un 3.diagrammā.

Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	1	1	1	2	2
Ieva	2	2	2	2	3
Rūdolfis	3	2	2	2	2
Roberts	2	1	1	1	1
Linda	4	3	3	3	4
Kristīne	4	3	3	3	3
Anete	2	2	2	1	3
Arvis	2	1	2	1	2
Līga	4	3	3	3	3
Eduards	4	3	3	3	2
Nauris	1	1	1	1	1
Santija	2	1	2	2	2

5.tabula

Secinājums pēc monologa un dialoga runas prasmju pārbaudes ir tāds, ka runas prasmju līmenis abos uzdevumos daudz neatšķiras, lai gan dažiem skolēniem veidot sarunu divatā ir problemātiskāk nekā runāt vienam. Grūti mijiedarboties ar partneri. Dažiem skolēniem zūd iniciatīvas prasmes, viņi ļauj runāt partnerim un rezultātā paši klusē. Citiem skolēniem gluži pretēji, partneris ir kā balsts un saruna veidojas veiksmīgāk nekā runājot vienam. Salīdzinājumu abām šīm prasmēm skatīt 4.diagrammā.

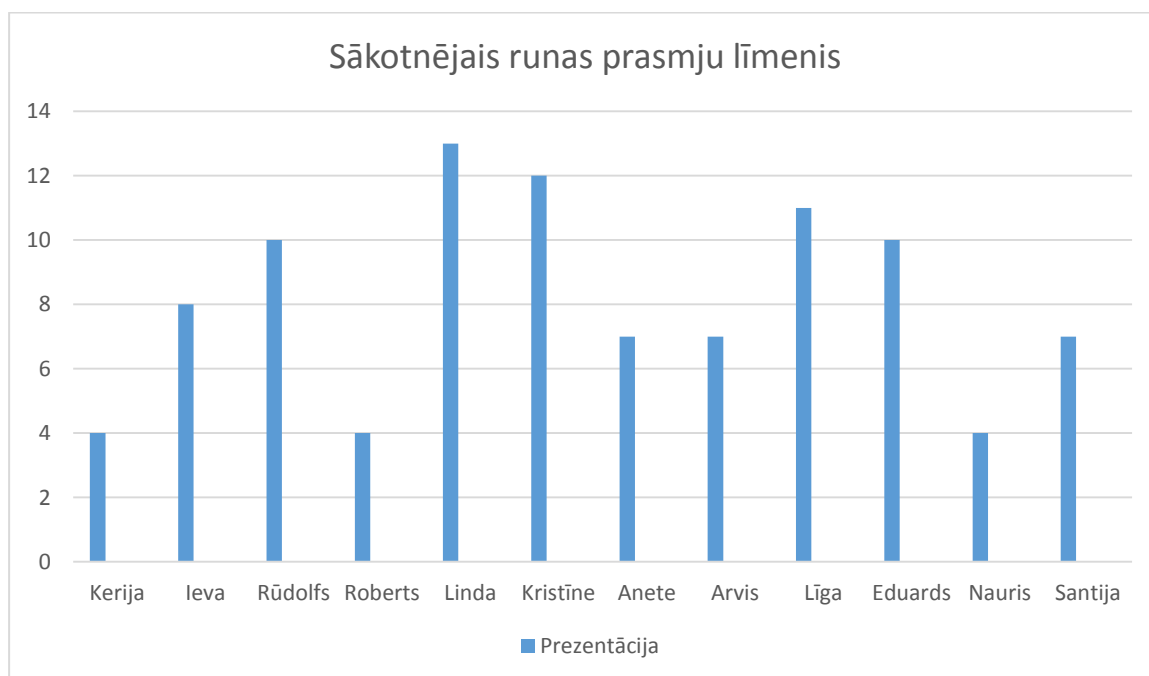
4.diagramma

Trešā bija prezentēšanas prasme, kuras līmeni vajadzēja novērtēt. Prezentācija ir darbs, ko skolēni gatavo mājās, tāpēc tā pirmo reizi tika vērtēta pēc vairākām nedēļām mācību darba. Skolēniem bija jāgatavo prezentācija par angļu valodu. Tā varēja būt valodas izcelsmes vēsture, tas varēja būt britu un amerikāņu valodas salīdzinājums, angliki runājošās zemes un to kultūra utt. Katrs skolēns pats varēja izvēlēties sev tīkamāko tematu. Iepriekš tika norunāts, ka prezentācijai jābūt 5 minūšu garai, tajā jāiekļauj 5-7 slaidi. Papildus nosacījums bija tāds, ka nedrīkst lasīt no slaidiem vai lapiņas, jo mūsu konkrētais uzdevums ir pilnveidot runas nevis lasīt prasmi. Protams, skolēns varēja sagatavot sev kādu melnrakstu vai īsu konspektu, lai neaizmirstu secību, bet uzdevums bija censties runāt un stāstīt, ko jaunu viņš ir atklājis vai uzzinājis prezentācijas gatavošanas laikā.

Rezultāti diemžēl nebija tik augsti kā iepriekš tikai gaidīts. Lai gan prezentācija ir darbs, pie kura cītīgi var piestrādāt mājās, var kārtīgi sagatavoties, lai iznākums būtu izcils, skolēnu runas prasmju līmenis nebija tik augsts kā balstoties uz monologu vai dialogu. Galvenokārt skolēni nebija ņēmuši vērā noteikumu nelasīt no slaidiem. Lielākā daļa informācijas tika nolasīta. Daži skolēni pat bija iekļāvuši prezentācijā vārdus, kurus neprot pareizi izrunāt un nezina to nozīmi. Skolēni neprata noturēt auditorijas uzmanību, neskatoties uz to, ka klausītājiem bija dots uzdevums cītīgi klausīties un uzdot papildus jautājumus runātājam. Prezentācijas runas prasmju līmenis atspoguļots 6.tabulā un 5.diagrammā.

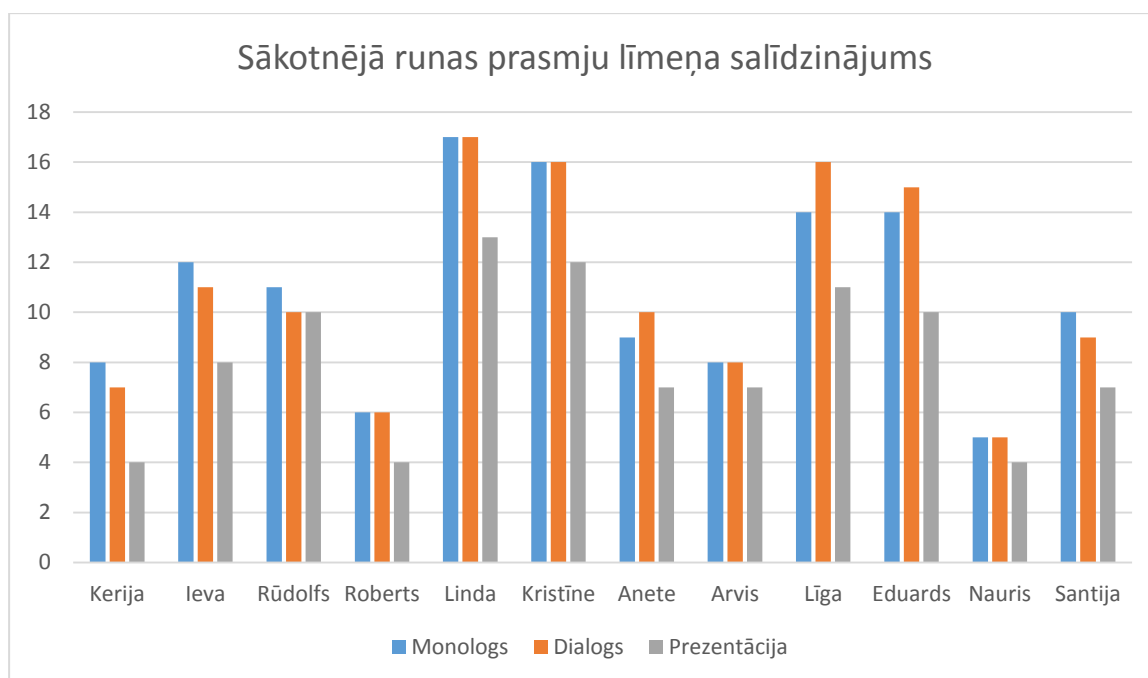
Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	1	1	1	0	1
Ieva	2	1	2	1	2
Rūdolfis	3	1	2	2	2
Roberts	1	1	1	0	1
Linda	2	2	3	2	4
Kristīne	2	2	3	2	3
Anete	2	1	2	0	2
Arvis	2	1	2	0	2
Līga	2	1	3	2	3
Eduards	2	1	3	2	2
Nauris	1	1	1	0	1
Santija	2	1	2	0	2

6.tabula

5.diagramma

Grafiski visu trīs runas prasmju sākotnējie pārbažu līmeņi atainoti 6.diagrammā.

6.diagramma

Kad bija noskaidroti visu skolēnu runas prasmju sākotnējie līmeņi, mērķtiecīgi tika pielietotas visas iepriekšminētās metodes, lai noskaidrotu vai intensīvi strādājot ar šādām mācību metodēm skolēnu runas prasmes tiek pilnveidotas un cik lielā mērā.

Monologs – skolēniem tika paskaidrots, ka katru pirmdienu angļu valodas stunda tiks veltīta runas prasmju pilnveidei, izmantojot monologu. Sākumā tie bija vienkārši uzdoti jautājumi, kas notika nedēļas nogalē, ko redzējāt un darījāt ekskursijā, ko jaunu izlasījāt internetā vai dzirdējās ziņās. Tātad katrs skolēns klasei kaut ko pastāstīja. Daži skolēni protams neko nebija dzirdējuši, redzējuši vai lasījuši, bet arī tas viņiem bija jāpastāsta.

Pēc dažām nedēļām, kad skolēni jau bija pieraduši, ka viņiem ir jāprot pastāstīt ko darījuši nedēļas nogalē, skolēniem tika dots jau nākamais uzdevums. Pievērst īpašu uzmanību kādai pārraidei, ziņām, filmai vai kam citam interesantam un par to pastāstīt klasei. Tas jau bija nopietnāks uzdevums, kad skolēniem bija pašiem jāatrod nezināmie vārdiņi, jāizdomā, kā pastāstīt par dažādām tēmām.

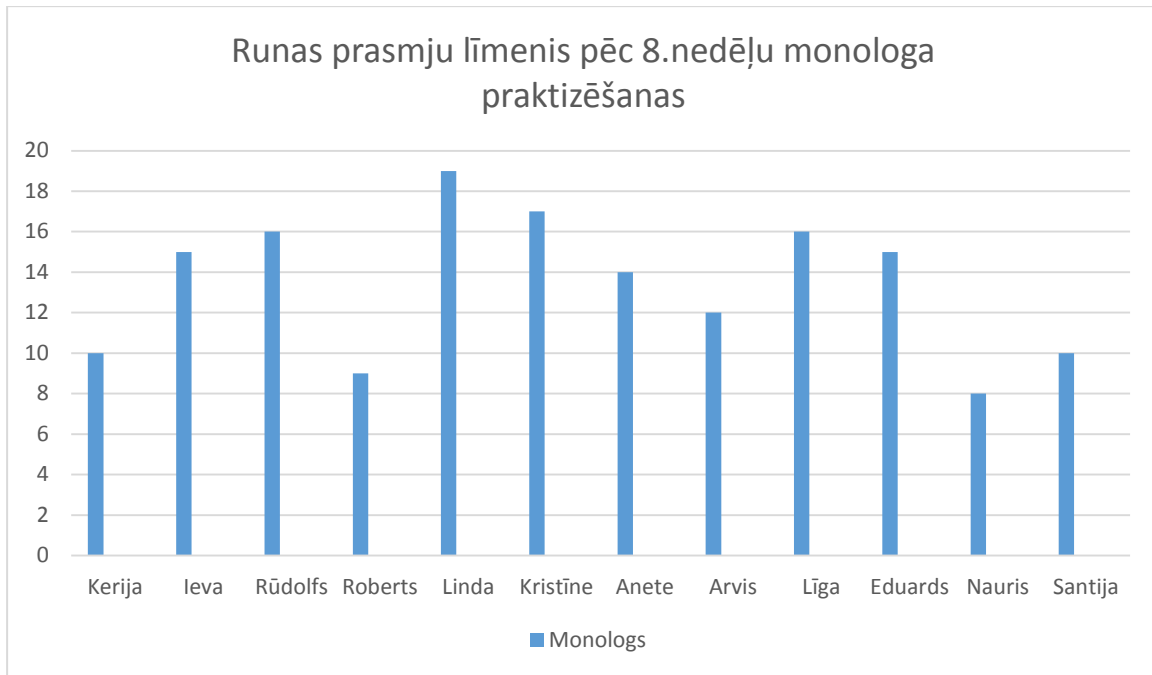
Pēc tam sekoja konkrēta temata interpretācija, tas ir, skolēniem tika nosaukta kāda frāze vai teikums un viņu uzdevums bija runāt par konkrēto tematu, izteikt savas domas, viedokli un pamatot to. Piemēram, (*Money makes the world go around*) nauda liek pasaulei griezties vai (*Environment*) vide. Skolēns attiecīgi apdomā tematu, ko viņš domā par to, vai piekrist uzskatam vai nepiekrist, kāpēc piekrist, kāpēc nepiekrist. Iesaista kādu piemēru vai runā par savu pieredzi. Temats vide savukārt ļauj improvizēt, kad skolēns var runāt par apkārtējo

vidi, tās skaistumu un nepieciešamību, par piesārņojumiem un iespējamiem risinājumiem, par vidi kā tādu utt. Trešā mēneša beigās skolēniem atkal tika mainīta grūtības pakāpe, kad dots bija teksta fragments, kuru izlasot viņiem jāturpina monologs.

Ja sākumā no skolēniem tika prasīti daži teikumi, nedēļu pēc nedēļas apjoms tika palielināts, kā rezultātā skolēna runas garums sasniedza 3-5 minūtes. Pēc astoņām nedēļām tika pārbaudīts skolēnu runas prasmju līmenis pēc iepriekš aprakstītajiem kritērijiem. Skolēniem iepriekš nebija zināms temats par kuru viņiem būs jārunā, lai pēc iespējas objektīvāk novērtētu viņu runas prasmju līmeni. Rezultāti redzami 7.tabulā un 7.diagrammā.

Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	2	2	1	2	3
Ieva	4	2	3	3	3
Rūdolfis	4	3	3	3	3
Roberts	2	2	2	2	1
Linda	4	4	3	4	4
Kristīne	4	3	3	4	3
Anete	3	3	3	2	3
Arvis	3	3	2	2	2
Līga	4	3	3	3	3
Eduards	4	3	3	3	2
Nauris	2	2	1	2	1
Santija	3	2	2	2	2

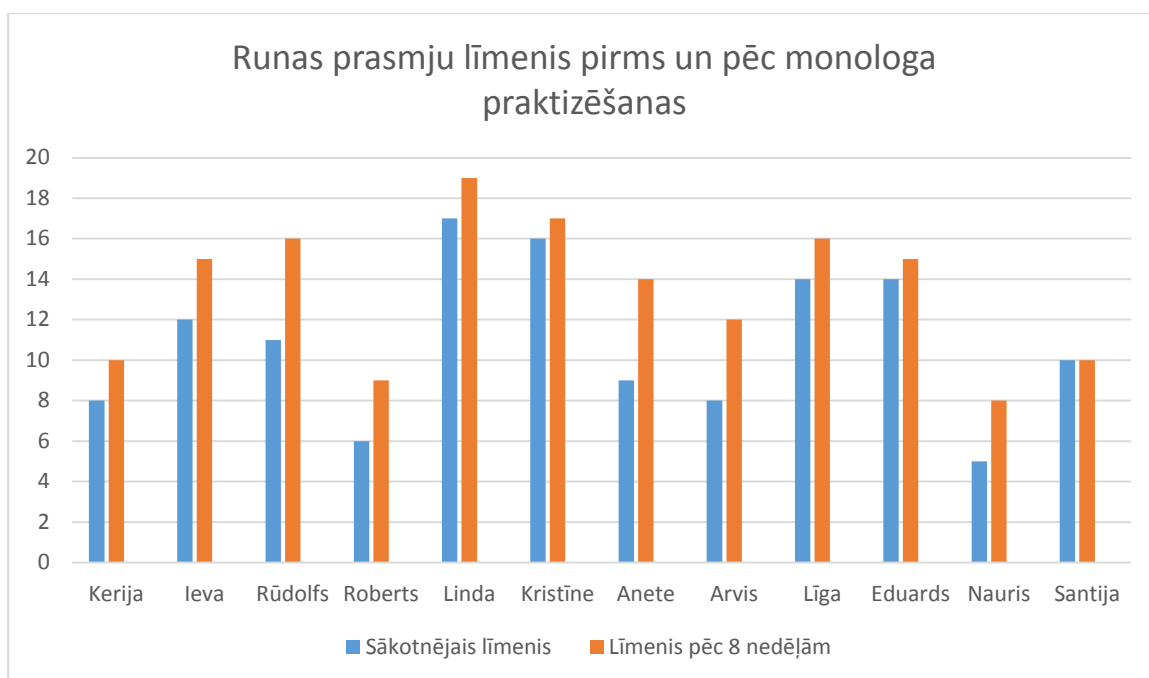
7.tabula

7.diagramma

Runas prasmju sākotnējais līmenis pēc regulāras monologa runas praktizēšanas ir ievērojami uzlabojies. Skolēniem ir pilnveidotas uzdevuma sasniegšanas prasmes, tas ir, viņi veiksmīgi un saprotami sniedz informāciju klausītājiem. Tāpat uzlabojas komunikācija un runas plūdums.

Regulāri praktizējot runas prasmes, runas brīvums palielinās, skolēni kļūst pārliecinātāki par sevi un runā arvien brīvāk. Līdz ar pārējām prasmēm arī precizitāte jeb gramatika ir uzlabojusies. Pamazām uzlabojas izruna, jo vairāk skolēni runā, jo veiksmīgāk var attīstīt šo prasmi. Runas prasmju sākotnējais līmenis monologa runāšanā salīdzinājumā ar runas prasmju līmeni, kad 8.nedēļas tika praktizēta monologa runāšana, skatāms 8.diagrammā.

8.diagramma

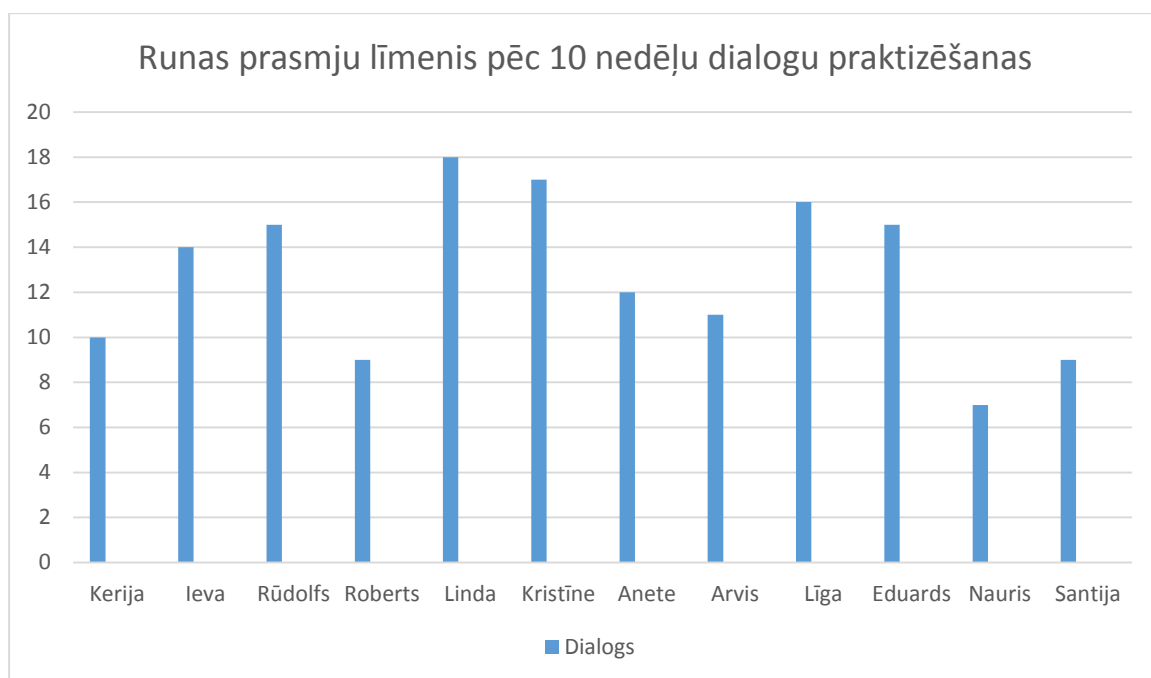
Otra runas prasmju pilnveides metode, kura tika praktizēta reizē ar monologa runāšanu, bija dialogs. Dialogs ir viena no svarīgākajām runas prasmju formām. Tas, kas skolēniem dzīvē visvairāk varētu noderēt. Runāt ar partneri, veidot sarunu, jautāt un atbildēt uz jautājumiem, izklāstīt savu viedokli, lai panāktu kompromisu, atrast pareizo ceļu utt. Skolēni visās klasēs izmanto dialogus, lai praktizētu sarunas, tajā pašā laikā skolēniem arī vidusskolas klasēs ir problēmas veiksmīgi komunicēt savā starpā. Skolēniem tika doti uzdevumi veidot dialogus, pārrunāt tos ar savu partneri. Bieži vien dialogi bija jāveido jautājumu un atbilžu veidā. Katram skolēnam bija jānoskaidro konkrēta informācija no partnera. Pēc uzdevuma veikšanas kāds pāris demonstrēja savu sarunu, kāds cits savukārt izklāstīja informāciju, ko uzzinājis no partnera. Citi dialogi tika koncentrēti uz konkrētu frāžu iegūšanas un pielietošanas. Skolēniem tika dotas vairākas frāzes, kuras jāiekļauj sarunā. Piemēram, (*I Think/don't think; In my opinion/view; You can't deny; There is no doubt that...*) es domāju/es nedomāju...; manuprāt...; nevari noliegt, ka...; nav šaubu, ka..., u.c. Vai arī runājot ar partneri jālieto dažādi izsaukuma teikumi, frāzes. Piemēram, (*That was lucky! What a nightmare! What a surprise! How funny!*) tā bija veiksmē; kāds murgs; cik pārsteidzoši; cik jauki utt.

Sākumā skolēni veidoja dialogus, runāja, laboja kļūdas, pilnveidoja dialogus un runāja atkārtoti. Jāsaka, ka dialogu veidošana skolēniem ļoti labprāt iet pie sirds. Bieži vien viņi gan novēršas no konkrētā uzdevuma, izdomājot dažādus smieklīgus variantus kā saruna varētu

risināties, bet dialoga veidošanā skolēni atbrīvojas, jo uzdevums ir jāveic divatā un līdz ar to ir partneris uz kuru balstīties. Dialoga praktizēšana ir ļoti svarīga runas prasmju pilnveidē, bet svarīgākais ir nepārtraukti pilnveidot dialogus ar jaunām, gatavām frāzēm, lai sarunas kļūtu aizvien pilnvērtīgākas, saistošākas, plūstošākas. Skolēniem ir ne tikai jādod izteicieni, vārdiņi, kurus lieto dažādiem iemesliem, piemēram, lai novilcinātu laiku, bet arī nepārtraukti jāmudina skolēnus dotos vārdus, frāzes, izteicienus lietot sarunās. Regulāri atkārtojot svarīgākos sarunas elementus, tie kļūs par angļu valodas runas prasmju sastāvdaļu. Pēc 10 nedēļu regulāras dialogu praktizēšanas, skolēnu runas prasmju līmenis tika novērtēts, balstoties uz jau zināmajiem runas prasmju vērtēšanas kritērijiem. Rezultāti atspoguļoti 8.tabulā un 9.diagrammā.

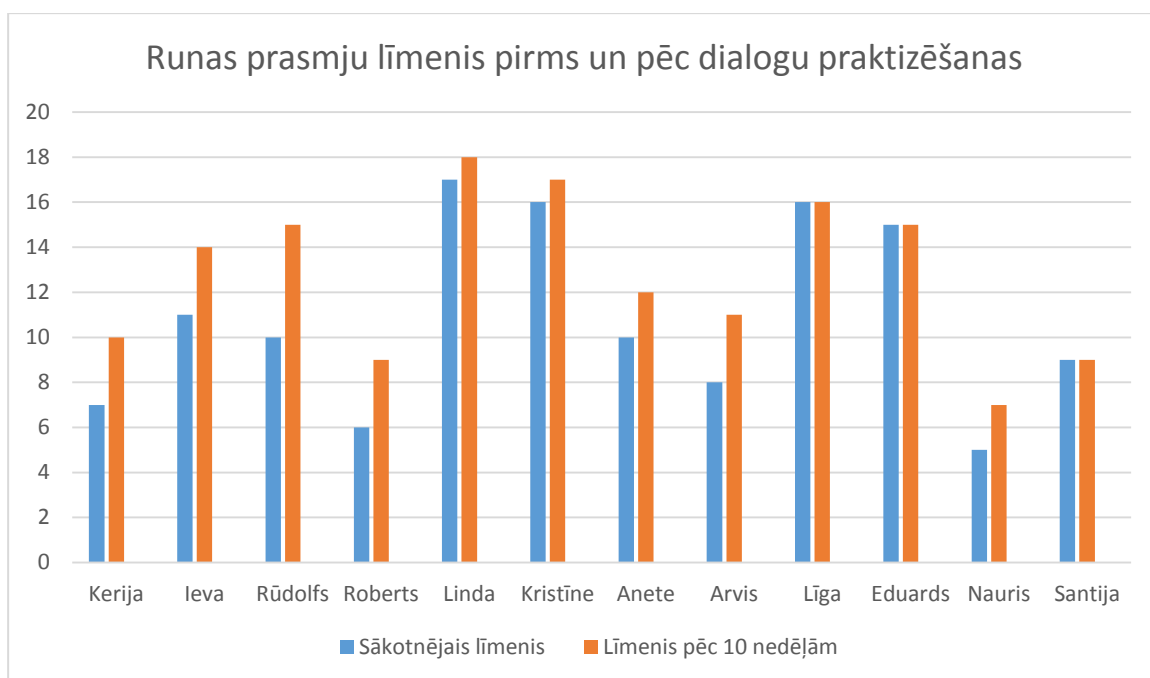
Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	2	2	1	2	3
Ieva	3	2	3	3	3
Rūdolfis	3	3	3	3	3
Roberts	2	2	2	2	1
Linda	4	3	3	4	4
Kristīne	4	3	3	4	3
Anete	2	2	3	2	3
Arvis	3	2	2	2	2
Līga	4	3	3	3	3
Eduards	4	3	3	3	2
Nauris	2	1	1	2	1
Santija	2	1	2	2	2

8.tabula

9.diagramma

Runas prasmju līmenis pēc 10 nedēļu ilgās regulāras dialogu praktizēšanas ir uzlabojies. Skolēniem ir daudz vieglāk uzsākt sarunu un to turpināt. Regulāri atkārtojot un praktizējot dažādus izteicienu un frāzes, skolēni tos iegaumē un sāk lietot jau neapzināti, kad jāveido dialogs vai saruna. Dialogi kļūst brīvāki un dabiskāki, pamazām uzlabojas arī gramatiskā puse, kā arī izruna. 10.diagramma atspoguļo un ļauj salīdzināt skolēnu runas prasmju līmeni sākumā un pēc 10 nedēļām, vērtējot tieši dialogu veidošanu.

10.diagramma

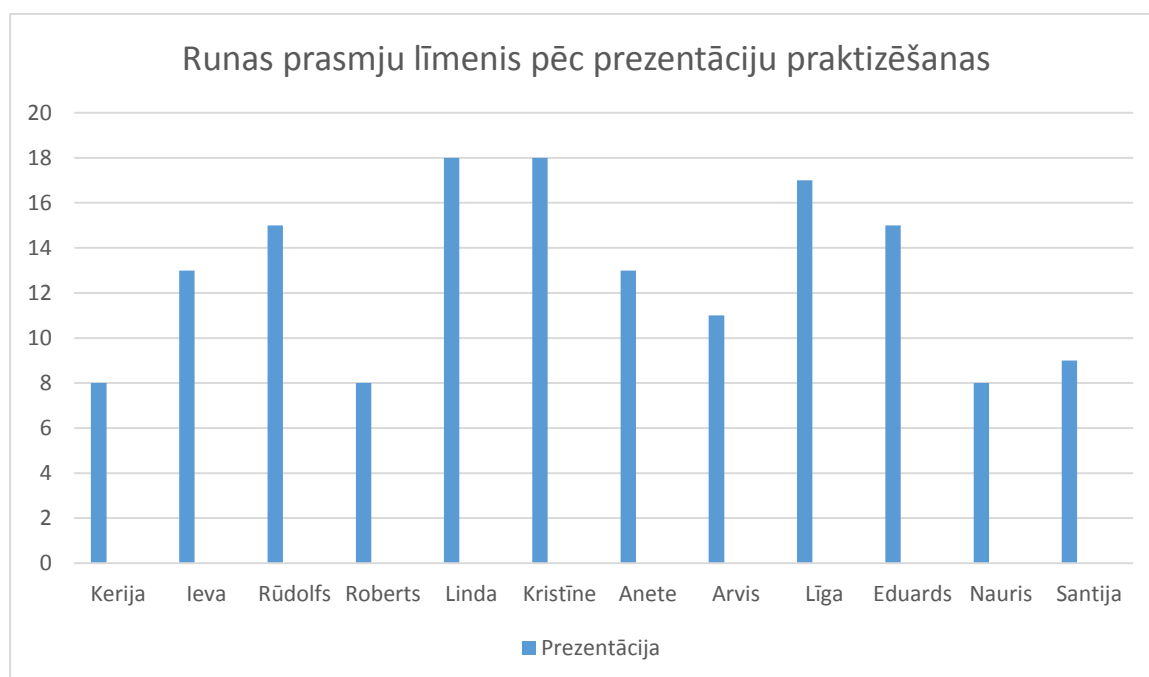
Trešā metode, kuras iedarbīgums tika pārbaudīts praktizējot stundās, bija prezentācija. Salīdzinot ar monologu un dialogiem prezentācijas gatavošana ir ilglaicīgs process tāpēc trīs mēnešu laikā, skolēniem bija iespēja gatavot tikai trīs prezentācijas, ieskaitot runas prasmju novērtēšanas prezentāciju. Pēc pirmās prezentācijas tika noteikts skolēnu runas prasmju līmenis. Kā jau tika minēts iepriekš, skolēni neuzrādīja augstus rezultātus šajā uzdevumā. Pārrunājot ar skolēniem sliktu rezultātu iemeslus, nākošās divas prezentācijas bija daudz labākas. Skolēni centās nelasīt no slaidiem, pārzināt visu slaidos rakstīto un ar runāšanu centās piesaistīt klausītāju interesi. Otrā prezentācija skolēniem bija jāveido pāros, lai pilnveidotu saskarsmes un sadarbības prasmes. Pēc šīs prezentācijas varēja novērot, ka daži skolēni runāšanu novēluši uz saviem mazliet zinošākajiem partneriem, bet dažu pāru sadarbība bija vienlīdzīga, abi prezentēja sagatavoto materiālu, viens otru atbalstot.

Vērtēta pēc kritērijiem tika trešā prezentācija, kuru skolēni gatavoja individuāli. Rezultāti atspoguļoti 9.tabulā un 11.diagrammā.

Skolēns	Uzdevuma izpilde	Mijiedarbība	Precizitāte	Runas plūdums	Izruna
Kerija	2	2	1	1	2
Ieva	3	2	3	2	3

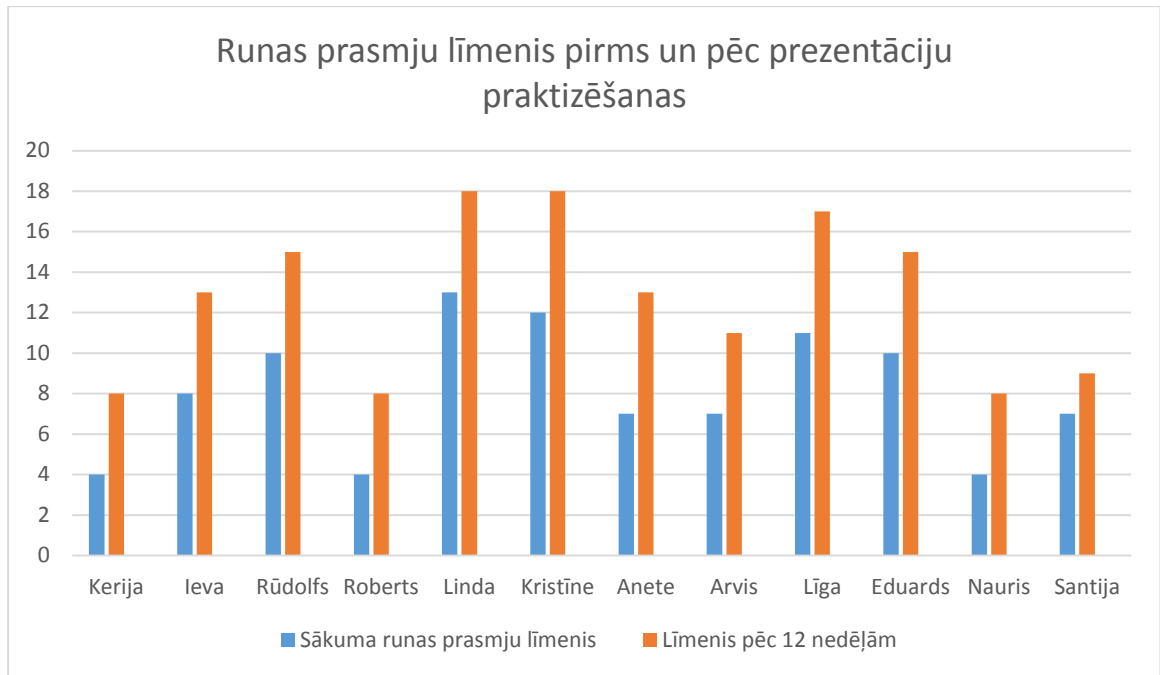
Rūdolfš	3	3	3	3	3
Roberts	2	2	2	1	1
Linda	4	3	3	4	4
Kristīne	4	3	3	4	4
Anete	2	3	3	2	3
Arvis	3	2	2	2	2
Līga	4	4	3	3	3
Eduards	4	3	3	3	2
Nauris	2	1	1	2	2
Santija	2	1	2	2	2

9.tabula

11.diagramma

Salīdzinoši runas prasmju līmenis sākumā un pēc vairāku prezentāciju veidošanas un prezentēšanas skatāms 12.diagrammā.

12.diagramma

Analizējot iegūtos datus jāsecina, ka visas trīs pielietotās metodes uzlabo skolēnu runas prasmes. Prezentāciju praktizēšana pēc datiem uzrāda lielāko kāpumu, bet nevar neņemt vērā faktu, ka monologu praktizēšana un dialogu regulāra izspēle pilnveido runas prasmes un līdz ar to prezentēšana vairs nesagādā tik lielas problēmas kā semestra sākumā, kad skolēni nebija ņēmuši vērā to, ka prezentāciju lasīt nedrīkst un ieguva pavisam necilus vērtējumus.

Secinājumi

Pēc veiktā pētījuma jāsecina, ka runas prasmju līmenis vidusskolā nav augsts, skolēni ir kūtri, bieži vien neapzinās svešvalodas runas prasmju nozīmīgumu. Ja arī apzinās, tad nav pietiekami motivēti pilnveidot savas runas prasmes.

Pētījumā izmantoto trīs metožu rezultātu apkopošana un analīze liek secināt, ka intensīvi strādājot ar skolēniem, piedāvājot viņiem dažādus uzdevumus, pakāpeniski palielinot grūtības pakāpi, runas prasmju pilnveidei, skolēnu runas prasmju līmenis ievērojami paaugstinās. Turklāt papildus runas prasmēm pilnveidotas tiek arī visas citas valodas apguves prasmes – rakstīšana, lasīšana, valodas lietojums, klausīšanās.

Veicot pētījumu atklājās, ka lielākā problēma skolēniem ir problēma publiski uzstāties un līdz ar to viņiem ir grūti pilnveidot savas svešvalodas runas prasmes. Grūti teikt vai tā ir audzināšanas vaina vai vienkāršā latvieša daba, bet pirmām kārtām, lai skolēniem palīdzētu pilnveidot runas prasmes, viņiem ir jāiemāca nebaidīties no publiskas uzstāšanās. To var izdarīt tikai un vienīgi ar atbalstu, pozitīvu piemēru un draudzīgu atmosfēru klasē.

Vēl viena lieta, kas atklājās pētījuma laikā ir jau sen pazīstamais un daudzinātais motivācijas trūkums. Skolēni nevēlas apgūt zināšanas, balstoties uz principu, jo vairāk jo labāk. Skolēnos ir izteikts gribasspēka trūkums. Bieži vien klasē jādzird čīkstēšana, šodien neko nedarām, šodien nemācamies. Skolēni, kuri valodu apguvuši augstā līmenī arī nevēlas pilnveidot zināšanas, labāk pasēdēt un neko nedarīt. Bet tāda jau skolās ir vispārēja tendence, tāpēc atliek vienīgi skolotājam pielietot dažādas interesantas, netradicionālas metodes, lai skolēni rastu sevī motivāciju censties pilnveidot angļu valodas zināšanas.

Skolotājiem ir jāpievērš lielāka uzmanība runas prasmju pilnveidei, jo runas prasmes ir vienas no svarīgākajām saziņas prasmēm. Pareizās metodes izvēloties, būtiski palielinās runas prasmju apguves līmenis.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Burkevica O.Jankovska, A.(2001), *Mūsdienu metodikas rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga, LAT2, 216 lpp.
2. Bygate, M. (2003) *Speaking* Oxford University Press, 146lpp
3. Čehlova Z, Grinpauks Z.(2003) *Skolēnu integratīvo prasmju veidošanās*. Rīga: RaKA, 114.lpp.
4. Geidžs, N.L./Berliners, D.C. (1999) *Pedagoģiskā psiholoģija* Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 662lpp
5. Gudjons, H. (1998) *Pedagoģijas pamatatziņas* Rīga: Zvaigzne ABC, 394lpp
6. Gutierrez-Ang, J. (2009) *Oral Communication* KathaPublishing, 237lpp
7. Harmer, J. (2013) *The Practice of English Language Teaching* PEARSON, 448lpp
8. Harmer, J (2002), *How to teach English*, Pearson, Longman , 170.lpp
9. Jurgena, I.(2010), *Vispārīgā pedagoģija*,. Rīga : N.I.M.S., 172 lpp.
10. Kenneth, C. (1998) *Developing Second-Language Skills:theory and Practice*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 438 p.
11. Laiveniece, D. (2000), *Valodas metodikas didaktiskie jautājumi*,. Žurnāla "Skolotājs" mazā pedagoģiskā bibliotēka, 152 lpp
12. *The Latvian Language in the Digital Age* (20120, Sast. autoru kol., Germany:Springer
13. Marute, J *Maģistra darbs* <http://www.rv2g.edu.xn--lvinformcija-par-esf-projektiem-gnd/48-j-ramutes-ma%C4%A3istra-darbs>
14. Maslo E.(2003) *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: RaKa, 2003. 158 lpp.
15. Omarova, S. (1996) *Cilvēks runā ar cilvēku* Rīga: „KAMENE”, 126lpp
16. Ozoliņa, A., Priedīte, A., Šiliņa, B.(2001)*Mūsdienu metodikas rokasgrāmata*
17. Pavelkovska, K (2011) *Izglītojamo mācību darba prasmes, analīze, secinājumi, to attīstības iespējas*, Rēzekne, 17lpp
18. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2000), Sast. autoru kol. V. Skujiņas vadībā, Rīga, Zvaigzne ABC, 248.lpp
19. Plaude, I. (2004) *Kooperatīvā mācīšanās. Rakstu krājums*. Rīga: RaKa, 331.lpp
20. Rubana, I., (2004), *Mācīties darot*, Rīga,RaK, 262.lpp
21. Sardiko, L. (2007) *Mācīšanās motivācija svešvalodu stundās* : 33.lpp. Skolotājs, Nr.2 29.-33.lpp. 33.lpp.
22. Scrivener J.(2004) *Teaching Grammar*. Oxford University Press, 65 lpp.

23. Svence, G.(1999) *Attīstības psiholoģija : mācību līdzeklis* / Guna Svence. Rīga : Zvaigzne ABC, 158lpp
24. Zelmenis, V. (2000) *Pedagoģijas pamati* Rīga: RaKa, 291lpp
25. Valsts izglītības satura centrs <http://visc.gov.lv/saturs/vispizgl/02.pdf> (skatīts: 2013.gada 15.decembrī)
26. www.valoda.ailab.lv

Pielikums

	1	2	3	4	5	6	7	8
VII I								INTEGRITĀTE -- IZMISUMS
VII							ĢENERATIVITĀTE -- STAGNĀCIJA	
VI						INTIMITĀTE -- IZOLĀCIJA		
V	Laika perspektīva -- Laika perspektīvas sajaukums	Pašpārliecība -- Nepārliecinātība	Eksperimenti ar lomām -- Lomu fiksācija	Mācekļa posms -- Darba „paralīze	IDENTITĀTE -- IDENTITĀTES SAJAUKUMS	Seksuālā polarizācija -- Biseksuāls sajaukums	Vadīšana vai sekošana līderim -- Autoritātes sajaukums Ideoloģiska iesaistīšanās -- Vērtību sajaukums	
IV				PRODUKTIVITĀTE -- NEPILNVĒRTĪBA	Uzdevuma nospraušana -- Veltīguma apziņa			
III			INICIATĪVA -- VAINAS APZIŅA		Gatavība uzņemties lomas -- Lomu inhibīcija			
II		AUTONOMI			Griba būt			

		JA – KAUNS, ŠAUBAS			pašam -- Šaubas par sevi			
I	UZTICĒŠ ANĀS – NEUZTIC ĒŠANĀS				Savstarpējā atzīšana -- Autiska izolācija			

E. Eriksona izveidotā cilvēka dzīves periodizācija un būtiskākie procesi

2.tabula

Runas prasmju pārbaudes kritēriji angļu valodā

P.	Task Achievement	Interaction	Accuracy	Fluency	Pronunciation
4	Task is achieved and communicated successfully	Intended meaning is communicated. Initiates and maintains interaction	A wide range of everyday vocabulary accurately used; large range of grammar structures used with a few errors	Utterances are even and fluent	Accurate and consistent use of most aspects of pronunciation
3	Task is achieved though some of the task requirements are partly achieved	Communicates main ideas, some difficulties in initiation	Moderate range of vocabulary. Quite accurate use of grammar structures	Although utterances are sometimes hesitant, the speaker is able to keep conversation going	Intonation and pronunciation is quite accurate
2	Task requirements are partly achieved	Communicates main ideas in limited contexts; initiation rare	Restricted range of vocabulary and grammar structures, sufficient for basic communication only	Utterances halting and fragmentary except for short routine sentences and memorised phrases	Frequent errors sometimes cause unintelligibility
1	Does not know what to do to	Great difficulty in	Very restricted range of	Speech is slow,	Speech is largely

	fulfil the task	communication. Unable to initiate	vocabulary; usually in adequate grammar	exceedingly halting and stumbling. Difficult to perceive continuity	unintelligibility
0	Not enough to evaluate	Not enough to evaluate	Not enough to evaluate	Not enough to evaluate	Not enough to evaluate

3.1.tabula

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Diplomdarbs izstrādāts

RPIVA _____

(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autore _____

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20 ____ .gada _____

sēdē, protokola Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Valsts _____ pārbaudījuma komisijas

priekšsēdētājs _____

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)